

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Librum I. Decretalium, Per quadraginta, & tres Titulos distributum, in
quo agitur De Constitutionibus, Seu Legibus universim ...

Krimer, Ferdinand

Augustæ Vindelicorum, 1706

Pars II. De quibusdam legibus in particulari.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73031)

riore factam absque causa cognitione; sic Navarrus in c. fin. h. t. n. 4. Azor p. 1. l. 5. c. 15. q. 9. Quia dispensatio sine causæ cognitione est dispensatio sine causa; causa enim non movet nisi cognita; sed dispensatio in lege Superioris ab inferiore facta sine causa non valet ex n. 1 r27. Quia Superior committens alteri suam jurisdictionem vult, ut procedat servato juris ordine; ordo autem juris petit, ut præcedat causæ cognitio, c. *Necessa*, c. *dispensationis* 1. q. 7. & Trid. de reform. sess. 14. c. 7. & sess. 25. c. 18. probabilius autem est, sufficere cognitionem causæ etiam extrajudicalem. 1. quando ea notoria est, & manifesta, per c. *manifesta*, 2. q. 1. c. *Si quis sine*, dist. 81. c. *fin. dist.* 51. ita Sanchez l. 8. matr. D. 4. n. 22. Deinde licet notoria non sit, modò aliunde nota; nam causæ cognitio requiritur, ne temerè agat solvendò subditum à lege Superioris; hoc autem sufficienter cavetur, esto cognitio causæ non fiat judicialiter.

1140. Not. 9. quamvis aliàs, etiam de jure communi, solo verbo Papæ, gratia perficiatur per c. *Inquisitionis*, 25. q. 1. *Clem. dudum*, §. *ult. de sepultur.* dispensationem tamen factam, literis Apostolicis super ea non expeditis, non valere, juxta Corradum cit. l. 1. c. 6. n. 1. probantem id ex regula Cancellariæ; ibi: *nulla talis dispensatio cuiquam in judicio, vel extra suffragetur, antequam super ea litera Apostolica sint confecta.* Sed hoc intellige, non, quòd eo ipso gratia perdat, sed solum quoad effectum suspendatur, seu retardetur, donec literæ confectæ sint.

1141. Deinde verba illius regulæ: *non suffragetur in judicio, vel extra*, salvantur sufficienter in eo, quòd non prosint *in foro externo*, ubi gratiæ concessio probanda est, & *ly confectæ*, minùs videtur requirere, quam *expeditæ*. Si enim conscriptæ, ac signatæ sint, rectè dici *confectæ* possunt; quod maximè procedit, si supplicationi adscribitur clausula, quòd sola præsentis supplicationis signatura sufficiat, & ubique, in judicio, & extra fidem faciat, regula in contrarium non obstante.

1142. Not. 10. in dispensationibus, quæ fiunt in commissione, seu in forma commissoria, plures apponi, vel etiam tacitè inesse clausulas; de his autem egimus *suprà*. copiosius autem in l. 4. *decretal. q. ult. præ Tom. 1.*

fertim quoad eas, quæ apponuntur in dispensationibus matrimonialibus, sive rescriptum immediatè emanet ab ipsa Sede Pontificia; sive à Sacro Pœnitentiario, de quibus V. *loco cit.*

P A R S II.

De quibusdam legibus in particulari.

1143. Postquam exposuimus ea, quæ generaliter respiciunt materiam legis tum quoad vim obligandi, tum quoad reliqua, promulgationem, acceptionem, extensionem, ab- vel derogationem, & interpretationem, dispensationem, cessationem, aliâque similia; de nonnullis in particulari agendum venit, præsertim propter frequentiore eorum usum, cujusmodi est lex irritans, lex revocans, lex pœnalis, &c.

ARTICULUS I.

De lege irritante.

1144. Supponendum, quòd *irritare legem* subinde idem sit, ac *irritum declarare*; subinde verò idem, ac *irritum facere*, vel rescindendò actum, qui validus erat; vel impediendò, ne actus validus sit, v. g. præscribendò novam formam, secundùm quam, nisi actus fiat, invalide fit. Ex quo vides, legem irritantem esse illam, quæ aliquem actum irritum, vel irritandum reddit; si enim priori modo, per se ipsam irritat? si posteriori modo, irritat dependenter à sententia Judicis. Irritans per se ipsam, seu antecedenter est triplex: alia purè *moralis*, & directiva, quæ irritat actum præcisè propter bonum commune, qualis est irritans matrimonium Religiosorum, vel inter consanguineos: alia *pœnalis*, quæ irritat in pœnam, qualis est irritans electionem in pœnam præsumptionis, c. *Si Religiosus*, de *elect. in 6.* alia *favorabilis*, quæ irritat in favorem, qualis irritans professionem minoris sexdecim annorum.

1145. Supponendum 2. quòd Legislator humanus habeat potestatem, exigente bono communi, annullandi subditorum actus, nimirum sic, ut perinde se habeant, ac si facti

facti non essent. Hæc enim potestas Reipublicæ tam Ecclesiasticæ, quàm sæculari æquè necessaria est, ac potestas obligandi. Et ratio est, quia sic irritare nihil aliud est, quàm statuere certam conditionem, qua servata actus valeat; qua non servata nullus sit; & cum hoc possit in suis actibus quilibet privatus, non est, unde id negetur propter commune bonum Legislatori.

1146. Supponendum 3. quòd lex dupliciter contractum aliquem irritare possit, nimirum *ipso jure*, cum illum reddit nullum, ut non indigeat Judicis irritatione; seu ut diximus n. 1144. cum eum irritat *per se ipsam*; vel *expectat à sententiâ Judicis*. Fit autem irritatio vel *explicitè*, cum verbis exprimitur, ut si lex prohibeat actum, & simul addat, quòd, si fiat, nullus sit; vel *implicitè*, cum lex prohibet actum, & per verba æquivalentia illum annullat, quod fit præscribendò certam formam in tali contractu, vel dispositione servandam, tanquam conditionem, sine qua non.

1147. Supponendum 4. *importare formam*, idem esse, ac importare conditionem, vel substantialem, vel accidentalem; hinc quando dicitur, contractum esse irritum *non servatâ formâ*, intelligi debet de substantiali, non accidentali; illa est, qua deficiente deficit actus; ista, qua non deficit actus, etiam non servatâ formâ. Sic, quando à Tridentino præscribitur, ut ante matrimonium denuntientur sponsi, & matrimonia celebrentur in præsentia Parochi, & testium, secus non valitura; *præsentia Parochi, & testium* est forma substantialis; *denuntiationes* accidentalis. Totum autem in eo positum est, ut detur regula cognoscendi, quæ forma sit substantialis, quæ accidentalis? communiter traduntur sequentes.

1148. Prima est, quòd, quando lex ipsa dicit, id, quod præscribit, servandum esse *tanquam formam*, denotetur, esse substantialem. Nam hic terminus *forma* simpliciter prolatus supponit pro principali significato; hoc autem est forma *substantialis*; ergo. 2. quando lex ipsa exprimit, actum secus factum, esse irritum. 3. quando lex loquitur conditionaliter, requirendò nimirum id, quod præscribit celebrando actui, vel alicui dispositioni, exigendò tanquam conditionem implendam. 4. quan-

do lex concedit aliquam facultatem ad aliquem actum, præscribendò simul modum, quo usurpari debeat; quia tunc censetur commissa potestas limitatè, nimirum, si modus præscriptus observetur. Plura de his Farinacius p. 2. *fragm. ubi de lege*, à n. 203. Sanchez l. 5. *decal. c. 4. n. 26.* Suarez l. 5. *de legibus c. 31. & seq.*

Præter hæc not. 1. probabilius esse, 1149. quòd, *generaliter* loquendò, quando statutum mandat aliquid fieri *certo loco, & tempore*, actus contra factus non fit irritus, & nullus, nisi ulterius procedat explicitè, vel implicitè annullandò actum taliter factum. Nam in tali casu circumstantia temporis, aut loci non intelligitur apposita, ut forma substantialis, ita Suarez *cit. c. 25. n. 10. & c. 28. à n. 17.*

Not. 2. Si habenti aliunde potestatem 1150. faciendi aliquem actum, vel dispositionem, præscribitur aliqua forma, seu ratio, aut modus illum faciendi, non ceteri hanc formam exigi ut substantialem, nisi aliter à lege expressè irritetur. Ratio est; quia cum aliunde actus ponatur sub ejus potestate priùs habita, ejusmodi præscriptio ceteri nequit restricta quoad substantiam, nisi expressè de tali restrictione constet; ad quod non sufficit præcisè mandatum, ut talis forma servetur.

Not. 3. Similiter non ceteri formam 1151. præscriptam esse substantialem, quando illa de jure communi accidentaliter solum inest ejusmodi actui. Sic, si procuratori constituto ad contrahendum nomine tuo matrimonium simul mandes, ut contrahat *præmissis denuntiationibus*, matrimonium ex mandato tuo contractum valebit, licet omiserit denuntiationes. Nam hæc forma tali contractui solum accidentaliter inest jure communi, ut diximus l. 4. cum communi; his præmissis:

§. I.

Quando lex irritans censetur pænalis?

1152. **R**Esp. quòd, quando irritatio actus imponitur in odium alicujus delicti. Talem esse irritationem matrimonij ob uxoricidium, vel adulterium cum promissione futuri matrimonij, expressè docet Castropalaus P. 1. *tr. 3. D. 2. p. 7. n. 4.* probans

bans ex toto titulo de eo, qui duxit &c. Idem tenet de irratione electionis ad beneficium ob commissam simoniam; imò generaliter, inquit, quoties lex irrationem assignat in odium delicti, & ob solam legis prohibitionem, lex pœnalis est, citans pro se Patrem Sanchez l. 3. de marr. D. 4. n. 9. Suarez l. 5. c. 9. n. 7. Si autem irratio fiat non ob delictum, sed ob commune bonum Religionis, Reipublicæ, vel aliorum privatorum, non debet censerî pœnalis, sed potius forma actûs. Quia tamen sæpè in lege irritante aliquem actum in odium delicti, plures fines interveniunt, ob quos irratio talis fieri potest (ut cum irritatur matrimonium inter complices ob impedimentum criminis, quæ irratio ob plures fines fieri potest, nimirum ut puniatur delictum, ut alij absterreantur à tali delicto, ut conjugibus stet vitæ securitas, &c.) & inde non raro lis nascitur, quem finem lex irritans directe respiciat (nam ab hoc sortitur suam denominationem) consequenter, an talis dispositio regulanda sit juxta naturam legis pœnalis, an mere irritantis? ideo communiter in diversas, & contrarias opiniones abeunt Doctores, ut constabit ex dicendis in seqq.

1153. Caterum communis tenet irrationem non esse pœnalem, si non est ob commissum delictum. Ex hoc sequitur 1. irrationem matrimonij contracti sine præsentia Parochi, & testium, non esse pœnalem; quia non supponit commissum delictum; sed antecedenter ad contractum simpliciter clandestinum, nullo contractuum delicto præsupposito, contrahentes reddit simpliciter inhabiles ad clandestinè contrahendum. Sequitur 2. legem, quæ actum aliquem irritat directe propter bonum commune, Religionis, vel Reipublicæ, aut etiam in favorem, quin hoc ordinet in finem puniendi delictum commissum, non esse irrationem pœnalem. Nam sic ejusmodi irratio non est ex suppositione delicti, sed antecedenter ad illam, ut notavimus n. 1152. Talis irratio est testamenti carentis testibus requisitis, alienationis rerum Ecclesiæ sine solennitate præscripta in Clement. I. de rebus Ecclesiæ non alienand. professionis ante completum decimum sextum ætatis annum, &c. Dixi: si directe intendat bonum

commune, vel Religionis, vel Reipublicæ, quin id fiat in odium delicti commissi. Nam omnis lex sive pœnalis, sive non pœnalis, directe fieri debet in commune bonum Reipublicæ, pro qua conditur; ex hoc tamen non sequitur, eam non esse pœnalem, si hoc fiat in odium delicti commissi; aliàs enim nulla lex foret pœnalis, quod est contra communem; intelligendum proinde venit de bono communi speciali, non generali.

Dices: lex, quæ gravamen imponit, odiosa est; ergo etiam irratio, seu lex irritans; cum & illa ferè semper gravet eos, quorum actus & dispositiones irritat. & qualitatem legis desumi à fine legis per se ac directe quæsito; cum ergo leges irritantes possint imponere gravamen, quin per se, ac directe intendant gravare, sed procurare, vel conservare commune bonum, aut alteri favorem, seu commodum præstare, licet videantur imponere gravamen aliquod (qualiter fit, cum irritantur contractus pupillorum initi sine Tutoris autoritate, si illis præjudiciosi sint) in re tamen non odiosæ sunt. Jam verò cum tota difficultas sit in eo, ut decernatur, quando lex principaliter, seu primario intendat pœnam, quam infligit; quando solum secundario? not. non semper materiam legis etiam gravem, & molestam subditis (cujusmodi sunt inhabilitates ad contrahendum, ad bona quædam obtinenda, &c.) esse pœnam, ut constat inductione. Ut igitur dicatur pœna, necessarium est, quod supponat commissum delictum, cæteroquin non imponenda.

Not. 2. an, cum gravamen aliquod imponitur in odium delicti commissi, hoc ex principali, & primaria intentione legis imponatur, vel solum secundaria? planè dubium esse inter Authores. Nam ex hoc plures pendent quæstiones, quæ ab ipsis sub hac distinctione resolvuntur, alijs negantibus, alijs affirmantibus. Et reverà difficile est assignare regulam universalem. Caterum præ alijs ea videtur regulariter in re opportunior, quæ dicit, quod lex, in quantum imponit gravamen in odium delicti commissi, cæteroquin non impositura tale gravamen ex ejusmodi facto, nisi culpam transgressoribus imputabilem explicaret, sit pœnalis principaliter, & primario, cæterosque fines legis esse intendos

tentos, dependenter à punitione delicti. Sed de hoc V. dicenda à n. 1239.

§. II.

An lex hoc ipso sit irritans, quòd sit prohibens?

1156. Quæstio est, an ex hoc præcisè actus reddatur nullus, ac invalidus, quòd fiat contra legem simpliciter prohibentem? de jure saltem Canonico certum videtur, quòd non. Nam matrimonium initum cum impedimento solum impediente, validè celebratur; *multa enim prohibentur, quæ tamen facta tenent*, c. *Unic. de voto, in 6. & c. Ad audientiam, de Regularibus*. Alij tamen, & complures ex Jurisconsultis, etiam hodie tenent, ut notat Haunoldus *tom. I. de Justit. tr. I. n. 117.* omnem contractum à jure prohibitum, hoc ipso esse etiam irritum, ac nullum. Sed dicendum, ex hoc præcisè, quòd lex aliquem actum fieri prohibeat (nisi exprimat; quòd eo ipso velit, etiam irritò, ac nulliter fieri) actum non debere censerì nullum in conscientia. Est communis Theologorum. Ratio est, quia *fieri actum illicitè, & simul validè*, simul stare possunt ex natura rei; & *actum præcisè prohiberi, non annullari, componi possunt*; ergo præcisè *ratio illiciti*, aut prohibitio non infert legitimè nullitatem, & annulationem ex natura rei; sed nec infert juris dispositione, cum, ut dictum est, multa, licèt prohibeantur, facta teneant; & leges in contrarium id, quod intenditur, nullatenus doceant; ergo.

1157. Hinc not. 1. quando L. *non dubium, C. de legib.* dicitur: *nullum pactum, nullam conventionem, nullum contractum, inter eos valere volumus subsécutum, qui contrahunt lege contrahere prohibente*; & additur extensio: *quod ad omnes legum interpretationes, tam veteres, quam novellas trahi generaliter imperamus, ut Legislator, quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficiat, cætera quasi expressa ex legis liceat voluntate colligere*: non esse sermonem de nullitate actus ipso jure, sed solum de nullitate per exceptionis oppositionem inducenda à Judice, si expedire visum fuerit; nec etiam de lege præcisè prohibente; sed simul annullante. Ad

hoc probandum, certum videtur, ex hoc præcisè, quòd dicatur: *nullum pactum subsécutum valere volumus inter eos, qui contrahunt lege contrahere prohibente, non inferri determinatè nullitatem pacti*; nam etiam donationes factæ constante matrimonio inter virum, & uxorem prohibitæ sunt, & dicuntur *non valere*, quin per hoc reverà nullæ, seu *non validæ sint*; sed tantum *non firmæ*, ut sint irrevocabiles, dum confirmentur morte donantis; ergo etiam cum ejusmodi pactis, licèt fiant contra legem præcisè prohibentem, & dicantur non valere, ly *non valere* non est accipiendum, ut determinatè inferatur eorum nullitas, sed tantum *infirmitas*, quatenus non sunt inelidibilia per exceptionem legis resistentis.

Deinde ex communi doctrina, qui Titio vendit domum inito contractu, ab Emptore solutione pretij perfectò, nondum tamen secutà traditione, eandem vendit Cajo, & simul tradit, pariter accepto ab hoc pretio, illicitè celebrat secundum contractum, & tamen validè, etiam de jure civili, propterea primo Emptori concedente actionem contra Titium Deinde, ut rectè notat Haunold. *tom. I. de jure & just. tr. I. n. 117.* sententia conditionaliter lata valet, nisi taliter ferri prohibitum sit, ut habetur L. *11. §. Biduum, ff. quando appell.* ergo etiam cum jure dicitur, *pactum non valere*, si fiat lege prohibente, ly *non valere* non infertur legitimè, ex pura prohibitione legis; ergo L. *Non dubium*, non loquitur de facto contra legem purè, seu *præcisè prohibentem*; certum autem est multas leges esse purè prohibentes; cum plurimæ sint, quæ nullum prorsus judicium habent *legis annullantis*; ergo.

Not. 2. cum in c. *Imperiali, 25. q. 2.* dicitur: *imperiali constitutione aperte fancitum est, ut ea, quæ contra leges fiunt, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint*; eodem modo ex dictis rationibus intelligenda esse, non de lege præcisè prohibente, sed *simul annullante*; vel certè solum de non validitate, in quantum explicat defectum *firmitatis*, non autem vim nullitatis, ut exposuimus in præmissis. Similiter dicendum venit ad *reg. 64. in 6.* ubi habetur, *quæ contra jus fiunt* (nimirum *annullans*, non autem præcisè prohiben-

hibentur) *pro infectis habenda esse*; quamvis etiam cum Streinio *ad cit. reg. 64.* rectè dicatur *ibi ly, contra jus, idem esse, ac contra formam juris.*

1160. Not. 3. quando dicitur, quòd adversus voluntatem Superioris voluntas inferioris nihil efficere possit, respondendum, id procedere *in eo, in quo voluntas Superioris resistit actui*; at quando lex est merè prohibens actum, voluntas Superioris non resistit actui *quoad valorem, sed tantum quoad honestatem*; ergo solum sequitur, quòd voluntas inferioris tali casu nihil *honestè* possit efficere; non autem, quòd nihil *validè*, ut constat ex dictis.

§. III.

An lex irritans obstringat etiam ignorantes?

1161. **Q**uæstio est, an lex irritans vim suam exercere possit (nimirum inducendò nullitatem in actum, contra quem procedit) etiam in casu, quo lex (*in quantum irritans*) invincibiliter ignoratur? Dixi, *si in quantum irritans ignoretur.* Hic enim non quærimus de irritatione, quæ vim suam exercet, ubi solum intervenit ignorantia facti, qualiter in c. *Ex insinuatione, & c. Nobis, de simonia*, simoniaca collatio beneficij declaratur, non obstante ignorantia Collatarij de commissa per suos amicos simonia; sed de ignorantia *juris*, quæ contingit, ubi quis ignorat jus ad valorem actus exigere aliquid, quo omisso velit actum esse irritum, ac nullum.

1162. Pro resolut. not. ex n. 1152. irritationem quandoque posse esse pœnalem, quandoque favorabilem; deinde, à lege, actum irritante, *quà tali præcisè*, non semper prohiberi *formaliter* executionem actus, sic, ut eò ipso, quòd detur executioni, inducat culpam. Nam qui gravi metu, injustè ac directè incusso ad extorquendum consensum contrahit matrimonium, aut profitetur Religionem, excusatur à culpa imputabili, non à nullitate. Similiter faciens actum, in sui favorem irritatum à lege, non propterea peccat formaliter, in quantum actus opponitur legi quæ præcisè irritanti.

1163. Ut igitur noscatur, quando legi actum irritanti etiam adjuncta sit ejusdem pro-

hibitio, not. 2. attendenda esse tum verba, tum materiam legis. Quandoque enim materia legis ad eò est adversa legi, ut in ipsius odium fiat irritatio actus circa talem materiam, & tali casu censendum est omnino simul adesse præceptum de illa vitanda. Sic turpia legata simul prohibentur in odium legantis, vel saltem prohibita censentur per L. *Turpia, ff. de legat. 1.* si adsint verba præceptiva, directè ad personam, similiter præceptum adest; si autem neutrum contingat, purè irritans erit; quibus positis:

§. 1. probabilius esse, *leges præcisè in pœnam* irritantes aliquem actum non habere vim inducendi nullitatem stante ignorantia invincibili legis, in quantum inhihenti actum sub pœna nullitatis. Nam sic abest culpa contra legem, in quantum prohibivam actus sub pœna nullitatis; at ubi abest culpa, non est locus pœnæ tali culpæ per legem decretæ; ergo. Quid autem dicendum, quando ignorantia non versatur circa culpam, seu prohibitionem; sed solum circa pœnam, seu annullationem actus, constabit infra.

Ex hoc colliges, si irritatio sit ipso jure imposita in pœnam delicti commissi, quacunque via excusetur delictum, eadem excusandam irritationem; ita Suarez l. 5. *de legibus c. 22. n. 3.* quem citat, & sequitur Castropalaus P. 1. tr. 3. D. 2. p. 12. n. 7. rationem dans, quia cessante causa adæquata legis, debet cessare lex; ergo cum causa adæquata sit culpa, & hæc cesset, cessabit irritatio. Quæ ratio rectè procedit, ubi irritatio unice pendet à culpa formaliter commissâ, & casus ponit operantem excusari à culpa propter legis ignorantiam.

§. 2. probabilius esse, *leges irritantes* actum ob commune bonum, non in pœnam, sed in speciale commodum Reipublicæ (quales sunt, quæ *testamentis, electionibus, certisque contractibus*, ut matrimonio, præscribunt formam, intellige substantialem juxta n. 1147.) nullatenus impediri ab effectu irritationis ob ignorantiam etiam invincibilem in operante actum sine tali forma, saltem seclusa necessitate taliter faciendi actum; sic Castropalaus *cit. n. 8.* Ratio est, quia, cum actus valorem suum habeat dependenter à lege constituente potestatem juridicam faciendi

faciendi actum (v.g. contractum *validum*) ubi aberit talis lex, aberit etiam valor actus; sed quando leges irritant actum ob commune bonum Reipublicæ independenter à delicto, etiam stante in operante invincibili talis legis ignorantia, abest lex constituens dictam potestatem juridicam; hæc enim pendet à voluntate Legislatoris tribuente valorem actui non obstante oppositione cum lege præcisè prohibente actum; ergo stante in operante etiam invincibili talis legis ignorantia, aberit valor actus, consequenter aderit ejus nullitas; ergo leges irritantes in ejusmodi casu nullatenus impediri possunt ab effectu irritationis ob ignorantiam etiam invincibilem in operante actum sine tali forma, saltem seclusa necessitate taliter faciendi actum. Min. probatur: quia si stante lege irritante cum dicta ignorantia nihilominus valeret actus, lex vellet valere actum, ut ponit casus, & non vellet eum valere, quia stat lex irritans, quæ est voluntas efficax, ne valeat actus non servatâ formâ præscriptâ.

1167. Dixi: *seclusa necessitate taliter faciendi actum*, nimirum prætermisâ formâ per legem præscriptâ, ut si quis gravi necessitate constrictus cogitur matrimonium contrahere, vel testari, quin habeat, vel habere possit ullam notitiam, requiri præsentiam eorum, qui de jure ceteroquin ad valorem actus intervenire debent. Nam etsi Castropalaus *cit. n. 8.* doceat, etiam in hoc casu propter dictam ignorantiam non impediri ab irritationis effectu leges irritantes, quæ ob speciale bonum Reipublicæ actum irritant omisâ tali forma; contrarium tamen apud eundem tenent Tiraquel. Alderan. Mascard. & Farinacius, volentes, *necessitate compulsos, non implere formam præscriptam, non vitare obinde actum; sed firmum esse ex præsumpta voluntate Legislatoris, nolentis eo casu obligare.*

1168. Et quamvis Castropalaus *loc. cit.* velit esse discrimen ex eo, quod lex non obliget ad irritationem, sed illam solum imponat; mihi tamen semper visum est, rectè argui, quod, sicut justè præsumimus, Legislatorem humanum non velle subditis imponere obligationem cum gravi detrimento, quando id secum trahit observantia legis, in quantum talis nullitas pendet ab ipsius

voluntate; sic etiam justè idem præsumi de præscripta forma, in casu urgentis necessitatis; utrumque enim pendet ab ejus voluntate, ut ponit casus.

Ad extremum nota, irritationem etiam 1169, impediri posse renuntiatione favoris, quando ea non absolute per legem imponitur actui, sed specialiter in favorem certæ personæ v.g. pupilli, Religionis. Sic enim alienatio, quam facit pupillus etiam sine Tutoris autoritate, valida est, quando ea cedit in speciale illius commodum; quia lex non intendit causare irritationem, nisi in quantum alteri commodum fuerit, ne, quod in favorem constitutum est, in ejus dispendium retorqueatur, ut dicitur *reg. 61. in 6.* & colligitur ex c. *ad Apostolicam, de Regularibus, & c. Tuis, de Testibus.*

§. IV.

A quo tempore lex irritans incipiat habere effectum?

1170. **Q**uestio procedit, non de effectu obligationis (hic enim non semper est à lege irritante, quæ tali formaliter ex n. 1162.) sed irritationis. Multi censent, quod statim à puncto suæ constitutionis producat nullitatem in actu, si fiat omisâ formâ per legem præscriptâ. Tum quia in producendo effectu non pendet à sui intimatione subditis facta; cum non inducat obligationem; sed teneat etiam ignorantes; tum quia talis effectus emanat à sola lege, seu Principis voluntate; ita Menochius *de arbitr. l. 2. cent. 2. casu 185. n. 2.* Sylvester *V. lex, q. 6. dict. 3.* & plures alij. Sed rectius universaliter tenetur, nullam legem sive canonicam, sive civilem (nisi expressis verbis caveatur, boni communis necessitate sic exigente) exercere posse vim irritationis, ante lapsum temporis, quo possit obligationem inducere; quia secus non esset sufficienter intimata subditis; imò nec justa, propter gravissima mala, quæ redundarent in Rempublicam, si prius, quam innotesceret subditis præscripta forma, & in hujus neglectu actuum nullitas, haberet vim annullandi actum.

Hinc negandum est intimationem legis requiri tantum, ut obtineat vim obligandi, prout existimat sententia contraria; sed 1171, sed

sed etiam, ut obtineat vim efficaciter irritandi, revocandi, suspendendi &c. tum quia intimatio fieri debet etiam ut *prescripto legum manifestius intellecto, subditi prescripta faciant*, ut diximus num. 104. ex L. *Leges sacratissima*; tum quia prudenter presumi non potest, esse de mente Legislatoris, contractus ex natura rei licitos prius irritare comparatione eos ignoranter celebrantium, quam id debite intimatum sit, ut diximus n. 116. tum quia hic locum omnino habet ratio, & argumentum gravium Doctorum, hanc intimationem requirentium non tantum ad hoc, ut vim obtineat legis obligatio, sed etiam facultatum revocatio, contractuum, & aliarum dispositionum irritatio, ad cavenda Reipublice mala gravissima, de quibus egimus à n. 137.

1172. Ad rationem in contrarium R. negando, quod lex irritans teneat, vel afficiat ignorantes etiam quoad vim inducendi nullitatem in actus eorum, quando ea lex legitime intimata non est, cum sufficienti latitudine temporis, ut ejus notitia, etiam in quantum irritantis, moraliter diffundi possit per communitatem, cui secus agenti nullitas imponitur. Ratio est ex n. 104. Negandum pariter est, quod effectus irritationis emanet à sola lege, seu voluntate Principis *utcumque*, sed solum legitime intimata; secus magis obfutura, quam profutura.

1173. Dices: ergo ante talem intimationem nec producet effectum irritationis, licet Princeps expressis verbis caveat, ac declaret, se velle, ut lex hunc effectum statim operetur à die legis constitutæ, vel in sua residentia promulgatæ. R. vel hanc Principis voluntatem exigit urgens necessitas Reipublice, vel non? si primum; C. illatum; quia tunc privati, quorum actibus, citra poenam, nullitas imponitur, boni communis necessitati posthabendi forent; si secundum, N. illatum propter rationes à n. 1170.

§. V.

An lex irritans actum ipso jure, ut effectum sortiatur, indigeat sententiâ?

1174. **T**Ripliciter se habere potest ad actum aliquem lex illum irritans. 1. si a-
Tom. I.

ctum jam rite factum (*venditionem* v. g. vel *donationem*) subsequatur, ac annullet ob defectum alicujus conditionis non substantialis, sed accidentalis; 2. si actum vel comitetur, vel antecedit, quod fit, si ob solam legis prohibitionem, & in odium transgredientis, irritatio actui imponatur, vel quoad se; vel solum quoad probationem, seu fidem faciendam; demum 3. si actum annullet præcisè propter non servatam formam, etiam inpeccanter, seu citra culpam; quibus positis:

Resp. 1. quod lex irritans, quæ subsequitur, & rescindendò, seu annullandò in poenam irritat actum, aut dispositionem aliquam cæteroquin validam, non producat effectum irritationis ante sententiam, saltè declaratoriam delicti, cujus causâ irritationis poena infligitur; ita Sanchez l. 3. *matr. D. 4. n. 9.* & alij. Nam hoc requiritur, ut lex poenalis effectum suum operetur, ut dicemus n. 1243. sed talis irritatio est poenalis ex n. 1152. ergo. Loquimur autem de casu, quo actus semel validus jure invalidari potest.

Resp. 2. idem dicendum esse in casu legis irritantis, sive antecedit, sive comitetur actum, quoties irritatio supponit culpam, & infligitur in odium transgredientis. Nam in tali casu eodem modo poenalis est. Et constat ex c. *Si Religiosus*, 27. *de elect. in 6.* ubi præcipitur, ut, si Religiosus non obtentâ licentiâ sui Superioris consentit electioni de se factæ extra suum monasterium, *consensus sic prestitus non teneat, & in poenam presumptionis illius electio eadem, ipso facto, viribus vacuetur omnino*; id quod etiam habetur in c. *Novit. 4. de his, quæ sunt à Prelato*, ubi Alexander III. Patriarchæ Hierosolymitano scribens decernit, institutiones, & destitutiones Abbatum, & Abbatissarum, aliarumque personarum Ecclesiasticarum ab ipso factas *sine consilio Fratrum suorum, Canonicorum S. Sepulchri, carere robore firmitatis*.

Resp. 3. quando lex irritat actum aliquem ipso jure (v. g. *testamentum sine debita juris solemnitate conditum*) non censeri actum invalidum, vel invalidari quoad naturalem obligationem, ante Judicis sententiam; sed tantum quoad probationem externam, & fidem faciendam; adeoque solum quoad forum externum;

L I

ita

- ita Suarez l. 5. de legib. c. 32. à n. 6. & Molina rom. 1. de just. D. 81. qui docent, hæredem co testamento scriptum, posse retinere hæreditatem. Nam licet lex irritans ejusmodi dispositionem minus solennem invalidet ipsum, quoad civilem obligationem; secus tamen est quoad naturalem, cum jure naturæ talis solennitas ad ejus valorem non exigatur, si voluntas ultima disponentis sit sufficienter expressa.
1178. Si autem alius foret hæres ab intestato, & is ab hærede tali testamento scripto exigeret hæreditatem, Judice illius petitioni eandem applicante per sententiam, jus illud retinendi omninò extingueretur in hærede scripto. Judex enim humanus, exigente bono communi, propter legis id volentis efficaciam, potest uni adimere dominium rei, ac in alium transferre, ut patet in præscriptione; nam justa lege constitutum est, ut hæreditas deferatur ei, qui est defuncti hæres; ubi defunctus de rebus suis nihil validè disposuit.
1179. Dixi superius, nos loqui de casu, quo actus invalidari potest, non obstante, quòd in principio validus sit. Si enim actus, semel validus, non amplius invalidari potest, lex actum irritans, etiam in pœnam commissi delicti, statim operabitur nullitatem, non expectatà ullà sententiâ. Secus enim nunquam producere posset effectum suum. Nam, postquam semel validè celebratus est, nec ante, nec post sententiam irritari potest; quia semel validus invalidari amplius non valet, ut ponit casus; ergo.
1180. Dices: ergo quoties actus semel validus, invalidari rursus potest, statim invalidus erit, etiam non expectatà sententiâ, quoties imponitur ei irritatio ipso jure, si omittatur aliqua solennitas, vel conditio à lege sub irritatione actus requisita, saltem si non sit in pœnam, ut contingit, ubi testamentum conditur minus solenne; hoc enim infirmatur c. Cum esset, de Testam. & L. Hac consultissima, C. qui testam. facere poss. vel res Ecclesiæ alienentur non servata solennitate præscripta, vel electio celebretur sine consensu Capituli, &c.
1181. Ante resolut. not. à nonnullis doceri, neque tunc actum reddi naturaliter, sed tantum civiliter nullum ante sententiam, quando nihil continet, aut deficit, quo mi-

nus jure naturali, vel gentium cæterò quin valeret. Hanc sententiam tenent Navarrus, Antoninus, Panormitanus, Covarruvias, Medina, & alij apud Castropalaum P. 1. tr. 3. D. 2. p. 10. n. 4. volentes, quòd lex irritans actum (v. g. testamentum, vel electionem) ob non servatam solennitatem, ante sententiam non operetur nullitatem naturaliter, seu in conscientia, & quoad forum internum, nisi contineat aliquid adversum justitiæ naturali. Contrarium docet Suarez, Salas, & alij apud eundem n. 5. quam etiam amplectitur ipse Castropalaus n. 7. licet alij distinguant, & idem teneant, quando irritantur actus facti virtute publicæ potestatis, cujusmodi sunt electio Prælati, vel alienatio rerum Ecclesiæ; non privatæ, quales sunt hæredis institutio, venditio, vel alienatio rei propriæ, &c.

Ratio Castropalæ est, quia non videtur dubium, Principem efficaciter, mediante sua lege, posse subditos inhabilitare ad faciendos certos actus, v. g. ad alienandam rem etiam propriam, vel ad contrahendum &c. aliâ formâ, quam ipse præscribat; ergo si hanc intentionem sufficienter manifestet, etiamsi actus non contineat aliquid justitiæ naturali contrarium, lex irritans ejusmodi actus ipso jure adhuc operabitur effectum nullitatis etiam naturaliter, & in conscientia, non requisita altiori sententiâ. Sed hoc habent leges irritantes ejusmodi actus, de quibus n. 1180. ergo.

In hoc argumento totum enthymema videtur omninò concedendum; sed ipse Author rectè animadvertit, verba legis esse rigorosè pensanda, priusquam statuantur de tali mente, ac intentione Legislatoris. Nam 1. si verba ostendant, quòd fiat irritatio talis actus in favorem alicujus partis, vel privati, etiam juxta ipsum lex irritans non inducit ipso facto nullitatem, nisi ex suppositione, quòd ipse velit, ut notavimus n. 1177. 2. Si verba cum omnibus circumstantijs ritè pensata ostendant, irritationem fieri solum ad confirmandam probationem, aut faciendam fidem (ne scilicet vim legitimæ probationis obtineat) non inducet nullitatem naturalem, sed tantum civilem, & pro externo foro, ut dictum est n. cit. Si autem irritatio fiat in favorem utriusque partis v. g. contrahentis,

tis, certum censet Castropalaus, induci nullitatem, seu irritationem, nullâ expectatâ sententiâ.

1184. Hæc doctrina videtur omninò procedere quoad forum externum, & obligationem civilem, sic, ut contractus contra talem legem irritantem celebratus nullam pariat actionem, justè id exigente bono communi, ut caveantur tot lites; in foro tamen conscientiæ, & quoad obligationem naturalem probabilior videtur opinio prima, de qua n. 1181. Nam cum verba legis irritantis rectè exponi, ac intelligi possint quoad solam nullitatem civilem, ubi actus non laborat ullo vitio justitiæ naturali contrario, bono communi directè quærendo à Legislatore satisfit, esto ante sententiam stet naturalis valor actui, solùm civiliter irritò.

§. VI.

Quæ verba legis arguant ipsam esse irritantem?

1185. **U**bi expressis verbis lex indicat, se actum irritare ipso facto (ut si dicat, irritus sit ipso facto, ipso jure, eo ipso, ex tunc) non est dubium, legem esse irritantem. Plura tamen sunt verba, de quibus dubitatur, an, cum inserta sunt legi, vel alteri dispositioni, significant nullitatem ipso facto? Hinc quæstio est 1. an, si de aliquo actu dicatur, nullius sit efficaciæ, valoris, vel momenti, significet actum ipso jure nullum? de his agit Barbosa in dictionibus usufrequentat. dict. 226. & seq. ubi ex pluribus alijs refert, quòd dictiones: nullatenus, nullius sit roboris, & efficaciæ, nullius sit momenti, importent vim latæ sententiæ, & nullitatem actûs ipso jure.

1186. Sed rectiùs distinguitur cum Castropalaus cit. p. 17. n. 2. Farinacio p. 2. fragment. à n. 100. & alijs. Nam vel nullitas, quam importat ea verba, præcedit actum? vel subsequitur illum, & solùm propter omissionem postea factam irritatur? In primo casu volunt procedere opinionem Barbosa; non in secundo. Exemplum dant in casu, quo alicui de beneficio proviso simul imponitur residentia; aliàs gratia sit nullius momenti. In tali enim casu provisio non est ipso jure nulla etiam omisâ residentia; sed tantùm annullanda.

Tom. I.

Possent fortassis etiam res explicari juxta dicta lib. 4. in Tit. de conditionibus appositis, ubi diximus, irritam esse dispositionem conditionalem sub conditione non subsistente; irritandam autem duntaxat modalem, si modus dispositioni adjectus non impleatur. Hinc si irritatio per ea verba imponatur actui in contrarium gesto, propter conditionem non impletam, omninò irritus erit ipso jure; si autem solùm propter non impletum modum, seu gravamen impositum, esse duntaxat irritandum.

1188. Quæstio altera est, quid dicendum, si lex irritans actum in contrarium gestum dicat: careat omni robore, omni jure, firmitatem non habeat? Barbosa cit. dictione 53. docet, quòd importet latam sententiam, & ipso jure, non autem ferendam, juxta gloss. in L. providendum, C. de postul. V. foro; & in L. 1. ff. ad leg. Juliam, de vi publica; id, quòd etiam tenet Tiracquel. in L. Si unquam, C. de revocand. donat. V. revertatur, n. 161. Sayrus, Cardin. Tuschus, & alij ibid.

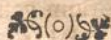
1189. In hac quæstione (id, quòd in omni verborum legis ambiguitate observandum est) considerandum est, an verba directè cadant super actum faciendum, aut super rem, qua quis privari debet? si actus aliter fiat, quàm lex velit. Si primum; satis probabile est, non significari nullitatem ipso jure, sed solùm, actum esse irritandum. Nam hoc ipso, quòd irritabilis est, non habet omnem firmitatem, sed solùm aliquam, auferibilem tamen; ergo ly careat omni valore, omni jure, omni firmitate, in materia odiosa plus non importat, quàm ei tollere firmitatem, non rescindibilem. Probabile tamen etiam est oppositum. Nam si significaret solùm firmitatis inauferibilis carentiam, cum eo, quòd careret omni firmitate, staret aliqua firmitas, sed irritabilis. Carere autem omni firmitate, & habere aliquam firmitatem non consistunt; nisi negativa universalis loquatur solùm de firmitate non irritabili; & affirmativa, de irritabili; quæ distinctio saltem in odiosis & pœnalibus bene usurpatur pro præsentis casu, nisi ex subiecta materia aliud colligatur.

1190. Si autem irritatio sub prædictis verbis cadat in rem ipsam, qua quis propter actum, in contrarium gestum, privandus est,

est, ut si dicat, *careat omni commodò, privetur omni jure, omne jus amittat, &c.* cum hæc verba referri possint æquè ad Judicem, ac ipsum Reum, censet Castropalaus *cit. n. 3.* ea esse accipienda in sensu mitiore (cum in re odiosa, vel pœnali sumus) pro irritatione per sententiam, non ipso facto.

1191. Quæstio est, an verba legis irritantis, quæ resistunt *potentia actûs*, significant nullitatem ipso jure? ut cum dicit: *non possit taliter facere, donare, eligere, confirmare, &c.* Certum videtur, quòd, si potestas juridica tollitur ad talem actum, eum, si fiat in contrarium potentia solum physica, invalidè fieri ipso jure, nimirum ex defectu legitimæ potestatis. Certum quoque est, quòd sæpè dicamur, *non posse facere*, quòd facere non possumus *de jure*, seu *licite*; quo casu actus, esto dicatur, *fieri non posse*, nimirum *licite*; tamen fit *validè*, & de jure, tribuente illi valorem, ut constat ex *n. 1156.* & pluribus ostensum est *l. 4. in tit. de condit. appost.*

1192. Tota igitur quæstio resolvitur in id, ut declaretur, quando ea verba, in lege posita, ex mente Legislatoris censeri debeant ablativa legitimæ potestatis, qua seclusa ipso facto actus in contrarium gestus irritus sit, & nullus? Et quamvis communiter dicatur, ut videri potest apud Barbof. *cit. dictione 268. n. 3.* quòd verbum *possum*, negativè prolatum (*non possit* v. g. vel *non potest*) importet necessitatem, & actum contra gestum omninò reddat nullum, privetque omni potentia (quæ scilicet à jurisdictione Legislatoris dependens est) quia tamen, ut rectè notatur in pluribus Rotæ decisionibus, *ibid. n. 3.* relatis, *ratione materiae subjectæ* quandoque importat necessitatem, & nullitatem; quandoque solum *non aliter faciendi* obligationem, seu solam prohibitionem, imò & impotentiam solius indecentiæ, ut notavimus alibi: ideo ex subjecta materia, & circumstantijs, prudenti arbitrio, in dubijs, quæstio resolvenda erit, attenda in similibus juris dispositione, ut notat Barbofa *cit. n. 8.* ex Seraphin. *de privil. juramenti, privileg. 73. n. 72.* dicente, quòd interdum inducat *solam prohibitionem, & clausulam prohibitivam.*

ARTICULUS II.

De lege pœnali.

Pœna est id, quòd pro culpa infertur; seu quo quis ob delictum afficitur. 1193. Est enim, quæ punit, & vindicat, quòd quisque commisit, *c. Pœnitentia, dist. 3. de pœnit.* definitur, *delictorum debita coercitio, vel satisfactio, quæ à lege, vel ministris legis, vel legis ministerio imponitur.* Differt à supplicio, quòd hoc aliquando sine culpa inferatur, ut cum torqueatur brutum, vel homo justus; pœna verò nunquam inferatur sine culpa, quamvis inferatur *sine culpa puniti*, licet non sine causa, ut notat Salas *D. 10. de legib. sect. 5. n. 26.* quia scilicet propter culpam alterius. Unde *sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.*

Pœna generaliter accepta juxta Molinam *tom. 2. de Just. D. 317.* dividitur in *legalem, judicialem, & conventionalem.* Legalis est, quæ lege, aut statuto imponitur, ut si lege cautum sit, ne quis noctu incedat armatus, sub pœna ducentorum aureorum. Judicialis dicitur, quam Judex imponit, si intra certum tempus aliquid non fiat, aut non solvatur. Conventionalis est, quæ pactò, conventionève de partium consensu ponitur, si quis contractui non stet, aut intra certum tempus non solvat. Ex pœnis istis aliæ sunt *positive*, aliæ *privative*; istæ, quæ nullam, illæ, quæ aliquam actionem requirunt; *privative* consistunt in privatione, cujusmodi sunt censuræ, irregularitates, inhabilitates, & irritationes actuum: *positive* in actione, quam exigunt ad sui executionem, vel faciendam ab ipso delinquente, vel alio tertio, ut carceratio, exilium, solutio pecuniæ, mutilatio, vitæ privatio, &c. Quædam verò tales sunt, quæ statim ad positionem delicti consequuntur, & dicuntur *late sententiæ*, incurrunturque ipso jure, seu facto, id est, hoc ipso, quòd factum, vel opus, aut culpa commissa sit, propter quam imponuntur: aliæ verò sunt *ferendæ*, quæ, non obstante delicto jam commisso, non incurruntur prius, quàm ferantur, seu decernantur à Judice. Ex pœnis privativis aliæ sunt, quæ impediunt dominij translationem, seu jus acquirendum; aliæ, quæ privant jure acquisito,

quisito, seu possideri cepto, quæ postrema proprie dicuntur *pœna*, ut docet Thomas Sanchez l. 3. de matrim. D. 53. n. 8. quibus positus, loquendò generatim: *Lex pœnalis* est, quæ transgressoribus statuit pœnam in odium delicti contra legem commissi, ut notavimus n. 256. ex communi. Nam & actus puniendi, seu puniatio delicti, est actus legis proprie dictæ, secundum dicta n. 1152. Dupliciter autem fieri potest, quòd lex imponat pœnam. 1. simul obligandò naturaliter ad actum sub lege positum; 2. solùm obligandò naturaliter ad sustinendam pœnam. In hoc secundo *lex* erit *merè pœnalis*; in primo, *pœnalis mixta*, nimirum constituens & actum, & pœnam sub obligatione naturali, seu conscientiæ, ut diximus n. 256. *Leges* autem *merè pœnales*, esse proprie leges, constat ex n. cit. & seqq. tum etiam n. 313.

1195. Præter hæc not. 1. quòd lex, quæ transgressoribus statuit pœnam *spiritualem*, sit *mixta*, nimirum obligans naturaliter non tantum ad pœnam, sed etiam actum immediate positum sub lege, ut dictum est n. 256. Not. 2. quosdam velle, legem, quæ transgressoribus statuit pœnam gravem *solum temporalem*, adhuc esse legem *pœnalem mixtam*, nimirum naturaliter obligantem non tantum ad pœnam, sed etiam ad actum immediate positum sub lege, ut constat ex n. 258. alios tunc esse *legem purè pœnalem*, ex n. 257. & seqq.

1196. Not. 3. ex hoc præcisè, quòd transgressioni statuatur pœna temporalis etiam gravis, non rectè argui, quòd Legislatoꝝ intendat graviter obligare ad actum immediate positum sub lege, per n. 259. Similiter dicendum est, licet utatur in tali casu verbis immediate directis ad actum, sed indifferentibus, non præceptivis, per n. 270. & seqq. Secus, si simul utatur verbis præceptivis immediate directis ad actum per dicta à n. 264.

1197. Not. 4. legem, quæ transgressioni statuit pœnam merè temporalem, quin utatur verbis præceptivis immediate directis ad actum sub lege directe positum, esse *merè pœnalem*. Tunc enim naturaliter non obligat nisi ad solam pœnam tolerandam, ut constat ex *preced. num.* Secus est, si materia sit gravis, & pœna statuta per verba præceptiva, immediate directæ

ad actum, juxta dicta n. 297. his præmissis:

§. I.

An & qualiter ignorantia legis excuset à pœna legis?

Cùm res, quæ culpâ caret, in damnum 1198. verti non debeat, c. *Cognoscentes*, de *constitut.* 1. ignorantia, quæ excusat à culpa, etiam excusat à pœna ipso facto ceteroquin per legem imposita. Pœna enim est *propter delictum*, non merè materiale, sed *imputabile operanti*. Ex hoc collig. 1. eum, qui legem violat ex invincibili, ac inculpabili legis ignorantia, non incurrere pœnam lege statutam transgredientibus illam; quia talis transgressio non est formaliter imputabilis ad culpam, ut constat ex dictis à n. 667.

Collig. 2. universaliter, ignorantiam, 1199. quæ excusat à culpa formaliter imputabili contra legem, etiam excusare à pœna legis; sic enim abest ratio culpæ, quam pœna supponit juxta n. cit. ubi etiam in sequentibus exposuimus, an, & qualiter ignorantia etiam vincibilis excuset à culpa; quo supposito resolvi potest altera etiam quæstio, an, & qualiter eadem excuset à pœna? Hinc fit, quòd etiam ignorantia facti excuset à pœna, ubi excusat à culpa. Unde Petrus *Clericum*, quem ignorat *esse talem*, percutiens, excommunicationem non incurrit, eò quòd *Clerici* percussio illi non fit imputabilis. Hæc responsio pariter est universalis, ut docet Covarruvias c. *alma mater* 1. p. 1. §. 10. n. 15. v. 11.

Pro ulteriori ejusdem materiæ notitia observandum. 1. opus extra statum libertatis secutum ex causa voluntariè data (v. g. ex ignorantia culpabiliter inducta) non imputari ad novam malitiam, ultra malitiam causæ, id quod latè probavimus à n. 703. ita etiam P. Thomas Sanchez in *Decal.* l. 1. c. 16. n. 45. citans pro se D. Thomam in 4. *dist.* 17. q. 2. a. 2. q. 4. ad 2. Suarez, & Vasquez, dicentem, *esse hoc extra controversiam*.

Observandum 2. non tantum habitualem ignorantiam, sed etiam actuaalem excusare à culpa, si nulla cogitatio operanti in mentem venerit eo tempore, quo

præceptum implere debet, *Si enim ea non veniente in mentem* (ait Sanchez *cit. c. 16. n. 5.*) *immemor juris, vel facti, præceptum transgrediatur, est oblitio invincibilis, & excusat*, prout etiam tenet Azor *p. 1. l. 1. c. 16. q. 3.*

1202. Observandum 3. quòd ignorantia solùm *venialiter* culpabilis, opus ex ea secutum ita minuat *quoad malitiam*, ut reddat illud solùm venialiter malum, licet, eâ ignorantia seclusâ, foret mortaliter malum; ita Sanchez *cit. c. 17.* quia tale opus, dum fit, non est voluntarium *in se*, sed *tantum in causa*, nimirum in negligentia culpabiliter admittitur, unde nata est ignorantia; ergo non potest habere aliam malitiam formaliter imputabilem, nisi negligentia; quia, ut ponitur, non habet ullum aliud voluntarium; sed malitia negligentia est solùm venialis.

1203. Observandum 4. ex communi plurimorum sententia, quos refert, & sequitur Sanchez *cit. n. 19.* peccatum ex ignorantia commissum contra præceptum juris humani, non esse mortale, *si ignorantia non sit crassa, vel affectata.* Ratio illorum est, quia non est intentio piæ matris Ecclesiæ bonas hujusmodi animas illaqueare tam hostili vinculo, & circumstantiâ ignorantia, etiam culpabilis, modo non sit crassa, vel lupina, aut affectata; & qualiscunque bona fides, attentâ simul conditione juris positivi, quod non habet esse tam strictum, ac jus naturale, & divinum, minuit gravitatem culpæ usque ad non mortale. V. Sanchez *cit. n. 20.*

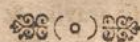
1204. Observandum 5. non esse admittendam hanc regulam, quòd, *quoties quis rei illicitæ dat operam, effectus subsequens imputetur ad culpam, nec ignorantia facti censeatur tunc inculpabilis, quantacunque diligentia adhibita fuerit*; ita Sanchez *cit. c. 16. n. 38.* quia talis res illicita potest *in ratione cause, inducentis ejusmodi effectum* esse omninò ignorata, ita, ut nulla circa effectum occurrat cogitatio, aut dubitandi ratio; aut si occurrit, ad eum evitandum potest moralis diligentia impendi, quo casu nec in se, nec in causa erit voluntarius.

1205. Observandum 6. quando Canon, aut lex imponit penam cum sequenti addito: *qui scienter hoc, vel illud fecerit*, ignorantiam, quantumcunque crassa sit, & lata,

excusare à pœna; rationem dat Thom. Sanchez *cit. à n. 30.* quia *dolus*, inquit, non probatur ex culpa lata, & ignorantia crassa. Leges autem tunc tacitè petunt *dolum* in transgressione, quoties actum puniunt tertio inferentem injuriam; quam mentem suam leges per hanc particulam *scienter* solent indicare; quia, cum nihil additur, desideratur crassa ignorantia secundum omnes; ergo quando addunt particulam *scienter*, amplius aliquid requirunt. Idem dicendum est, quando Canon dicit: *Si quis ausus fuerit.* Nam *audacia* importat temeritatem; vel cum Canon *presumentem* aliquid facere, vel *ausu temerario* facienti, penam imponit, & sic de omnibus alijs clausulis, quæ vel *dolum*, vel temeritatem insinuant.

Hinc colligunt aliqui Authores, percussorem ex lata culpa, & crassa ignorantia, hunc, quem percutit, ignorantem, esse *Clericum*, non incurrere excommunicationem, eò quòd existiment has Canonis particulas: *Si quis suadente diabolo, importare dolum*, non minùs, quàm illas: *si quis scienter*; Sic apud cit. Sanchez: Abbas, Tuschus, Alex: de Nævo, D. Antoninus, & alij: ipse tamen cum Decio, aliisque sentit oppositum, dicens: illa verba propterea esse apposita, ut declarent eam percussorem, quæ fit correctionis causâ, esse licitam. Hanc tamen explicationem non subsistere judicat Herdinck *in M. S. de legib. D. 3. §. 8. circa fin.* nam ejusmodi percussio, quæ fit *correctionis causâ*, se ipsam excipit à lege; cum non sit materia peccati mortalis. Hinc priorem sententiam judicat esse probabiliorē.

Ex hoc confirmari potest, quòd diximus *n. 1199.* quoties aliqua ignorantia excusat operantem à culpa, quam supponit pœna, per eandem ignorantiam eundem excusari ab ipsa pœna. Quare ubi ignorantia per culpam solùm levem induta, est venialiter tantum mala, eo ipso excusabit à pœna, quæ supponit actum mortaliter malum; & ubi pœna requirit culpam *temerè*, vel *cum presumptione* admittam, non incurri penam, ubi per ignorantiam à culpa tollitur temeritas, vel præsumptio, & sic de alijs.

§. II.

An, & qualiter ignorantia pœnæ excuset ab incurſu pœnæ?

1108. **Q**uamvis verum ſit, quòd ignorantia legis excuset à pœna; ignorantia tamen pœnæ non excusat directè, & formaliter à culpa, lege cognita. Nam ignorantia non aliter excusat à culpa, niſi quatenus aufert, vel minuit voluntarium; at ignorantis pœnis non propterea culpa, lege cognita, eſt minùs voluntaria directè, & formaliter; ergo nec erit minùs imputabilis directè & formaliter. Indirectè tamen, & quaſi per accidens minuitur nonnihil culpa, ignorantis pœnis; cùm culpa ſcientis legem; ſed ignorantis pœnam non adedò gravis ſit, quam culpa ſcientis utrumque, & nihilominus controvenerit.

1109. Difficultas eſt, an, ſi ſcias actum lege prohiberi, ignores autem, illa lege, facientibus nihilominus actum, conſtitutam eſſe pœnam, excuſeris ab incurſu pœnæ? Haunoldus tom. 1. de jure, & juſt. tr. 1. n. 103. cenſet diſtinguendum inter pœnam proportionatam delicto ſecundùm ſe ſpectato, præſcindendò à circumſtantijs aggravantibus, ac exigentibus, ut in tali Republica ſpecialiùs, & graviùs, quam alibi puniantur; & inter pœnam, quæ imponitur delicto cum illis circumſtantijs conſiderato. In primò caſu cenſet, Reum delicti non excuſari à pœna, quantumvis ignorata; ſecus in ſecundo, quia in hoc pœna reſpondet delicto non utcumque ſumpto, ſed ut graviori, quod delinquens ponitur ignorâſſe. Sanchez l. 9. matr. D. 32. n. 1. hanc quæſtionem vocat difficillimam, quòd confuſè ſatis diſcutiatur à Doctoribus non diſtinguentibus inter pœnas, ignorantias juris, facti, pœnæ, &c. his præmiſſis:

1110. Reſp. 1. excuſari à pœna, qui committit actum aliquem ſciens, illum alio jure prohibitum (v. g. naturali, vel divino) ignorans tamen jus novum, quod ei ſtatuit pœnam, priori jure non ſtatutam. Hanc reſponſionem in materia cenſurarum, tanquam probabiliorem tenet Sanchez cit. n. 9. Sed rationes ejus univerſaliter videntur probare etiam de alijs pœnis legalibus ipſo facto incurrendis. Nam

inter alias rationes ejus eſt, 1. quòd *quantitas pœnæ commenſuranda ſit quantitati delicti*, juxta c. Felicis, de pœnis in 6. ibi: *Judex pœnam metiatur ex culpa*; & c. 2. de his, quæ ſunt à major. part. Capit. ibi: *nec pœna ſit ulterius protrahenda, quam delictum fuerit*; cujus tamen contrarium fieret, ſi pœna eadem reſponderet transgredienti *ſcienter ſolum jus antiquum non pœnale, ſed ignorantèr novum pœnale*, quæ reſpondet *ſcienter violanti utrumque*; at hoc etiam locum habet in alijs pœnis alio jure ſtatutis; ergo.

Confirmat hoc ex c. Propoſuiſti, diſt. 1211. 82. ubi Innocentius I. Exuperio Epifcopo Tolet. reſcribens decidit, Clericos incontinentes non deponendos eſſe juxta Conſtitutionem Siricij Papæ; cauſamque reddit, *quia illam ignorabant*, ibi: *his ignorantibus venia non negabitur*, ubi gloſſa V. *negabitur*, rationem ſubdit: *quia decretum non ligat ignorantes*; ubi vides, eos Clericos fuiſſe excuſatos à pœna *depoſitionis* pœnaliter ſtatuta per Siricium in Clericos incontinentes, quia novum illud jus pœnale ignorabant, licèt ſciverint incontinentiam juri divino, & naturali eſſe contrariam; at hæc ratio locum habet etiam in alijs pœnis; ergo.

3. Jus indicens novam pœnam rei, antea prohibitæ, eſt prorfus novum quoad eam pœnam; ergo de illo, ſicut de alio novo jure diſcurrendum erit; ſed invincibiliter ignorantes transgreſſionem ſuam (quam ſciunt oppoſitam alteri antiquo juri *divino* v. g.) eſſe contrariam novo juri, excuſantur à culpa contra illud, ergo etiam à pœna novi juris.

Dices 1. per hæc ſolum probari, quòd ignorantia culpæ contra novum jus excuſet ab ejus pœna. Unde Sanchez cit. l. 9. D. 32. n. 6. conſtat, inquit, *apud omnes, quamvis lex ſufficienter promulgata ſit, ſi actum, nullo alio jure interdictum, puniatur, ignorantes invincibiliter diſpoſitionem illius legis, à culpa, & illius pœnis eximi*; licèt concedat idem etiam in caſu, quo actui, novo jure prohibito, ab eodem ſtatuitur pœna, ſi hoc novum jus ignoretur, licèt ſciatur prohibitus alio jure antiquiori, ut expreſſè habet n. 9.

Sed cùm ipſa impoſitio pœnæ, quæ fit nova lege, ſit etiam *novum jus*, ſi ignorantia novi juris excuſet à culpa, & illius pœna,

na, eo ipso non liberatur ignorans à pœna solo titulo ignoratæ culpæ, seu legis, *in quantum præcipientis, vel prohibentis præcisè*, sed etiam *in quantum punientis*, seu in quantum pœnalis; nam etiam *in quantum puniens*, seu imponens pœnam, est *novum jus*; cum etiam actus puniendi sit actus juris, seu legis propriè dictæ, ut constat ex dictis: at sic ad incursum pœnæ, requiritur cognitio pœnæ (quæ tamen non habetur ignoratâ pœnâ) cum aliàs haberi non possit cognitio *novi juris*, in quantum punientis; ergo

1215. Et ideo circa ignorantiam pœnæ quidam sic discurrendum censent. Cum delinquentis obligatio ad pœnam sit *naturalis*, hoc est, *non consurgens ex delinquentis consensu* in ipsam pœnam, & *scientiâ*, sed ex autoritate legis, & voluntaria positione delicti, bene sequitur, scientiam pœnæ non prærequiri eo titulo, ut incurratur, vel possit ipsa incurri: Secus tamen est, ut detur, & possit dari *consensus in causam pœnæ* non solum materialiter, sed etiam formaliter, *ut causa est*; ac proinde, *cum scientia pœnæ ad plenam juris scientiam acquirendam spectet*, de ignorantia pœnæ idem dicendum est, quod de ignorantia juris dictum est; ita Navarrus *in Summa* apud P. Sanchez l. 9. matr. D. 32. n. 20.

1216. Ex hoc colliges juxta Navarrum cit. non incurri pœnam legalem (loquendô non tantum de censuris, sed etiam quavis alia) sine notitia etiam ipsius pœnæ, *non ut delinquens consentiat in pœnam, sed in causam pœnæ*, nimirum in transgressionem prout illativam pœnæ; quod utique fieri non potest sine notitia pœnæ, seu legis in quantum punitivæ. Nam esto jus, quod imponit *obligationem ad culpam*, quin statuat actu in contrarium gesto pœnam, scienter violetur, si tamen ignoretur aliud jus eidem actu statuens etiam pœnam, hæc non incurritur, ut tenet etiam Sanchez, relatus n. 1213. ergo idem dicendum erit, licet utrumque præstet idem jus, & scienter violetur, *in quantum prohibitivum*, si ignoretur, *in quantum punitivum*. Nam ut tale, relatè ad prohibitivum quâ tale, explicat *novum jus*, cujus transgressio quâ talis non stat sine cognitione pœnæ per ipsum statutæ. Et ideo sententiam Navarri amplectuntur Philarch. Manuel, Hostiensis, & complures a-

lij apud Sanchez cit. n. 20. qui *num. seq.* eandem concedit esse probabilem.

Sed quia suprâ n. 1209. notavimus ex 1217. Haunoldo, etiam ab ipso concedi, non incurri pœnam legis non præcognitam, quando ea imponitur delicto non nudè sumpto; sed solum quando aucta est ultra delicti nudè considerati naturam; secus, quando est proportionata delicto nudè, ac secundum se sumpto; id, quod etiam docet Sanchez cit. *num. 20. sub finem*, rationem dans: quia pœna delicto secundum se considerato imposta, *aut scita est, aut sciri debuit*; quando autem aucta est propter aliquas circumstantias, justè ignoratur: quæstio est, an saltem tunc, ubi pœna respondet soli delicto nudè considerato sine alijs circumstantijs v. g. majoris gravitatis, reiterationis, &c. pœna ignorata incurratur?

Mihi semper visa est probabilior negativa cum Navarro, & alijs suprâ cit. 1. quia etiam talis pœna potest quandoque justè ignorari, licet, cum ordinaria sit, præsumatur scita, & ut talis habeatur in foro externo; ergo cum pœna justè ignorata excuset ab incurfu talis pœnæ, quantumvis ordinaria sit, & proportionata delicto, non incurretur ignorata. 2. pœna, secundum quod correspondet delicto, *ut aucto* ex aliqua circumstantia, secundum eum excessum non incurritur, si sit ignorata quoad jus novum disponens pœnam tali augmento delicti, ut fatetur Haunoldus, & alij; ergo etiam secundum quod correspondet delicto nudè sumpto, si ignoretur statuta delicto nudè sumpto; pat. conseq. à fortiori; si enim ignorantia, quod jus ob aliquam circumstantiam augeat, vel statuatur pœnam majorem, quàm mereatur delictum secundum se, excusat à pœna, secundum quod commensuratur delicto, ut subest illi circumstantiæ, seu ut aucto; à fortiori excusabit ignorantia, quod jus ob substantiam talis delicti, imponat, & statuatur talem pœnam, quæ cæteroquin dignum est delictum secundum se consideratum; nam & delictum, ut subest tali circumstantiæ, dignum est eâ pœnâ auctâ.

Nec juvat, quod communiter affertur, 1218. *cenfuras habere hoc speciale*, non communè alijs pœnis, nempe quod illæ non infligantur, *nisi contumacibus*; quæ circumstantia requirit notitiam pœnæ. 1. quia

contumacia, contra repetitas monitiones de obligatione legis ad culpam, stare potest sine cognitione pœnæ tali contumacia ipso facto annexa; & tamen censura non incurritur sine cognitione pœnæ, quia scilicet ex natura legis pœnalis incurfus pœnæ, jure statuta, requirit violationem juris non utcunque prohibentis, sed pœnaliter; ut diximus n. 1210. sed hoc est commune omni pœnæ legali.

1220. Deinde gratis dicitur, quod censuræ titulo contumacia specialiter exigant præviam cognitionem talis pœnæ. Nam id nullo jure probatur. Primò enim ratio contumaciæ salvatur, si quis etiam post inirmationem de sua obligatione in contrarium operatur; sic, qui sciens se errare in materia fidei, nihilominus in errore suo perseverat, cum pertinacia dicitur tueri errorem; ergo ratio contumaciæ stat sine cognitione pœnæ.

1221. Denique contumacia idem valet, atque inobedientia voluntaria, qua quis monitionem Judicis implere contemnit, ut notat Percyra in Elucidar. n. 1727. ex c. 2. de dolo & contumacia. Unde propriè accipitur in ordine ad Superiorem, quæ Judex est; & consistit in non faciendo voluntariè, quod quis scit se facere debere; sic ille; sed hoc non requirit ex natura rei scientiam pœnæ, ut liquet ex data contumaciæ definitione; ergo censuræ non prærequirunt cognitionem pœnæ, ex hoc, quod supponant contumaciæ; ergo si eam prærequirunt, id contingit ex natura legis pœnalis; at sic non habent hoc specialiter præ alijs pœnalibus legibus; ergo.

§. III.

Resolvuntur argumenta contraria.

1222. Antequam proponam objectiones, notandum 1. tanquam probabilius à nobis sustineri, quod non incurrat pœnam novo jure statutam, qui hoc novum jus ignorat, in quantum est prohibitivum, licet sciat actum alio jure prohibitum, ut diximus n. 1210. Not. 2. quamvis ignorantia pœnæ non minuat culpam, in quantum est contra legem prohibentem cognitam; quia non minuit voluntarium in actu, in quantum opponitur legi quæ pro-

hibenti actum, ut diximus n. 1208. per accidens tamen ex ignorantia pœnæ minui culpam, quatenus hæc foret major, si actus factus esset non tantum cum scientia prohibitionis, sed etiam punitionis, quam si factus esset cum sola notitia prohibitionis.

Not. 3. à nobis sustineri ut omninò probabile, nullam incurri pœnam, à lege decretam ipso facto in transgressores, nisi actus fiat non tantum cum scientia prohibitionis, sed etiam ipsius pœnæ. 1. quia cognitio pœnæ pertinet ad notitiam juris imponentis pœnam, ut exposuimus à n. 1214. 2. quia aliàs delicta inæqualia punirentur æquali pœna, de quo V. n. 1210. 3. quia incurfus pœnæ, peccato solum accessorix extrinsecus, requirit consensum in causam pœnæ, quæ talem, ut docet ipse Sanchez (aliàs nobis contrarius) qui loc. cit. n. 14. sic loquitur: cum pœna in se ipsa nobis involuntaria sit (ut diximus n. 1215.) in causa debet esse voluntaria, quo enim incuratur, debet amari delictum, ut est causa pœnæ, saltem in excommunicatione; unde oportet illius notitiam præmitti; sed hoc non stat cum ignorantia pœnæ; ergo.

Not. 4. quosdam universaliter tenere, nec ad censuras ipso facto incurrendas prærequiri notitiam pœnæ, sed sufficere notitiam de prohibitione actus; alios, in censuris requiri non tantum notitiam culpæ, si fiat contra legem, sed etiam pœnæ; in alijs autem pœnis, quæ proportionatæ sunt delicto secundum se, sufficere notitiam culpæ, etiam cum ignorantia pœnæ, ut diximus n. 1209. Proponemus igitur utriusque partis argumenta contra nostrum assertum in n. 1223. Igitur:

Dices 1. ad incurrendam pœnam ipso facto statutam à lege, non requiritur consensus delinquentis in pœnam; ergo ignorans pœnam, modò sciat actum sub culpa vetitum, incurrit pœnam. Ant. prob. primò, quia obligatio ad pœnam est naturalis, & non nascitur ex nostro consensu, sed ex autoritate legis eam imponentis, & libero consensu in delictum. Nam omnes (intellige obligationes ex delicto) ex re nascuntur, id est, ex ipso maleficio, ut dicitur in Instit. de obligat. quæ ex delicto, & L. Imperatores, ff. de jure Fisci, ibi: tu te huic pœna subdidisti. Patet etiam conseq-

nam ideo deberet adesse notitia pœnæ, ut daretur consensus in pœnam.

1226. Secundò. Principium culpæ est intra nos (nam omne peccatum est voluntarium) principium autem pœnæ extra nos, nec ad illam desideratur voluntas, cum hæc illi communiter repugnet; ergo non desideratur præcognitio pœnæ, quò incurratur; aliàs infideles ignorantes pœnam inferni ab ea excusarentur. Tertio, quia plurimi non docti nihil sciunt de pœna excommunicationis suo delicto annexa; ergo eam soli docti, scientes talem pœnam, incurrerent. Deinde delinquens, qui nec in delicto, nec in ejus qualitate erravit, sed in genere pœnæ, ab ipsa non eximitur; ita Baldus c. 2. de Constit. n. 1.

1227. R. cum dist. anteced. ad incurrendam pœnam, ipso facto statutam à lege, non requiritur delinquentis consensus in pœnam, sed in causam pœnæ, C. ant. non requiritur delinquentis consensus in pœnâ, nec in causam pœnæ, N. ant. ex n. 1210. & seqq. N. conseq. quia notitia juris imponentis obligationem ad pœnam non minus pertinet ad plenam scientiam juris in operante; quàm notitia juris imponentis obligationem ad culpam; ergo pœna juris non incurritur, ubi non præcedit plena scientia juris obligantis ad culpam, & pœnam; ergo requiritur consensus in causam pœnæ, quâ talem, nimirum supponens notitiam, quòd si actus fiat contra legem, ipso facto trahat pœnam; nam sine hoc non habetur plena scientia juris, cujus violatio punitur.

1228. Ad 1. prob. ant. R. concedi, obligationem ad pœnam esse naturalem, nec pendentem à nostro libero consensu, nisi in delictum præcisè secundum se; sed in quantum est causa pœnæ; non autem aliàs; idem R. ad alterum textum in L. Imperatores, dicentem: tu te huic pœnæ subdidisti, nimirum, consentiendò in delictum non secundum se, sed secundum quod est causa pœnæ.

1229. Ad 2. prob. R. principium tam culpæ, quàm pœnæ esse partim intra, partim extra nos. Nam obligatio naturalis ad pœnam confurgit ex lege, & consensu nostro libero in delictum, ut causam pœnæ; sed horum principium est voluntas delinquentis, & legem statuentis, ubi primum est intra; secundum extra nos; er-

go. Sed ex hoc non sequitur ad incurrendam pœnam non ex natura rei annexam delicto, non requiri cognitionem pœnæ, ut vult objectio. Infernus autem non est pœna, quam secum trahit mortale ex mera lege positiva; sed ex natura rei.

Et quamvis P. Sanchez cit. n. 14. dicat: infernū incurri etiam citra cognitionē præ-^{1230.} viam de tali pœna, quia est pœna ordinaria, & delicto proportionata; hoc tamen non videtur dici posse. Nam si infernus est pœna ordinaria, & delicto gravi proportionata, commissio etiam seclusâ scientiâ pœnæ peccato mortali annexæ, quomodo delicto gravi commissio sine notitia excommunicationis impositæ, hæc pœna non erit proportionata, cum multò sit inferior pœnâ æternâ; ergo & hæc æquè, ac illa incurritur sine notitia pœnæ; at hoc de censuris non admittit Sanchez; ergo infernus non ex hoc, quòd sit pœna ordinaria, & proportionata delicto, non incurritur seclusâ notitiâ pœnæ; sed quòd sit pœna delicto scienter commissio annexa ex natura rei. Caterùm concedo, solos eos incurere censuram, & irregularitatem ex delicto, qui sciunt eam dispositione juris annexam delicto; non autem ignorantes. Quod adducitur ex Baldo, procedit solum in foro externo; quia præsumitur scientia; unde nec in foro externo illi pœnæ locus esset, si legitime probaretur ignorantia juris, ut punitivi.

Dices 2. licet censuræ, & irregularitas^{1231.} ex delicto non incurrantur sine scientia juris positivi eas pœnas imponentis; in alijs tamen pœnis multò probabilius est, non requiri, ut docet Sanchez l. 9. matr. D. 32. n. 22. ergo. ant. prob. nam illud est proprium, & speciale in illis pœnis. 1. quia prærequirunt contumaciam, quam non exigunt aliæ pœnæ. 2. quia illæ fundantur in contemptu. 3. quia prærequirunt competenter præmitti monitionem ex c. Sacro, de sent. excom. at hæc non stant, nisi delinquens noverit censuram rebellibus inflictam; ergo. Confirmatur 1. quia excommunicatio est medicinalis ex una parte, ex altera est ultima pœna, qua Ecclesia punit; ergo quâ est ultima pœna, petit summam contumaciam, qualis est, quæ perdurat etiam cognita comminatione excommunicationis; hoc non militat in alijs pœnis. Deinde, quòd censuræ petant^{1232.} consen-

consensum in causam pœnæ, in illis est speciale propter rationes jam allatas; ergo ab illis ad alias pœnas nullum est argumentum.

1232. Resp. N. ant. cum sua probatione, quæ vult esse speciale in censuris, quod, ut incurrantur, requirant præviam notitiam pœnæ. Nam tituli, in quibus volunt fundari hanc specialitatem in censuris, id non suadent tanquam probabilius. Contumacia stat sine cognitione pœnæ, cum sola cognitione prohibitionis sufficienter intimata, per dicta n. 1220. ergo titulo contumacia non prærequiritur delictum fieri cum cognitione pœnæ. Scio responderi communiter, ad censuras prærequiri non qualemcunque contumaciam generalem, communem omni peccato gravi; sed eam, quæ consistat in inobedientia etiam post notitiam pœnæ; sed hoc foret probandum aliquo textu juris, aut ratione cæteris graviore.

1233. Verum est, prærequiri contumaciam contra monitionem, & nihilominus actum in contrarium fieri. sed cum monitio fieri possit per legem, vel hominem, & vel de gravi actus prohibitione, aut debito; vel si contra fiat, etiam de pœna imposta, probandum foret ex speciali natura censuræ esse, quod exigat contumaciam contra monitionem de pœna secus agenti imposta, nec sufficere contumaciam contra monitionem de gravi actus prohibitione; at hoc non probatur; imò, cum idem tribuatur irregularitati ex delicto, quæ non est censura, eo ipso id non est ex speciali natura censuræ.

1234. Neque etiam intentum evincunt ex eo, quod censuræ prærequirant contemptum. Nam si per contemptum nil aliud velint, quam quod fiat opus prohibitum cum scientia pœnæ, illi decretæ à jure positivo, & hunc dicant prærequiri ex speciali natura censuræ, desideratur hujus probatio, quæ tamen non affertur. Deinde not. 1. ex Suarez l. 3. de legib. c. 28. contemptum materiam dari, cum aliquid fit, quo aliqua persona alijs postponitur, sine directa intentione: formalem, quando id directe intenditur: nam intentio dat formalitatem actibus.

1235. Not. 2. contemptum partim esse in intellectu, partim in affectu, partim in opere. In intellectu datur, quando res aliqua,

vel persona habetur in minori æstimatione, quam ejus dignitati debeatur. In affectu, est velle habere, vel verbis, & factis ostendere, aut in alijs generare illam vilem æstimationem de alio. In opere est, quidquid exterius fit intentione despiciendi alium, ut ab alijs parvi æstimetur.

Not. 3. non semper violare legem ex contemptu, qui ex certa scientia, sine passione, & causa, etiam si ex consuetudine, legem violat; quia potest abesse pravus ille affectus: tunc igitur violatur lex ex contemptu, quando transgressio exterior nascitur ex imperio contemptus interioris, ita ut fiat contemptus exterior; sic Pereyra in Elucidar. n. 214.

Not. 4. transgredi legem humanam ex contemptu rei, præcepti gravis, vel ex contemptu humani Legislatoris, quæ Prælati est, semper censeri mortale: secus, si ex contemptu rei præceptæ minima, vel ex contemptu Legislatoris quæ homo quidam est defectuosus. Sed hæc omnia stant sine cognitione pœnæ, tali contemptui jure positivo decretæ; ergo censuræ nec titulo contemptus, quo legem violant, prærequirunt notitiam pœnæ.

Denique licet demus, quod excommunicatio major sit ultima pœna, qua utitur Ecclesia; hinc tamen determinatè non sequitur ad ejus incursum ex natura censuræ prærequiri contumaciam, quæ simul importet transgressionem cum scientia talis pœnæ. 1. quia sic excluderentur aliæ censuræ, & irregularitas ex delicto, quæ non habent rationem ultimæ pœnæ; & tamen Sanchez vult non incurri sine cognitione pœnæ. Sufficit ergo ad excommunicationem requiri delictum gravius, quam ad alias censuras. Unde ratio, propter quam censuræ non incuruntur sine cognitione pœnæ, probabilius est, quod sic fierent sine plena notitia juris, ut supra diximus.

Dices 3. esto daretur, non incurri pœnas legales sine illarum præcognitione, quando lex est principaliter pœnalis; ubi tamen est pœnalis solum minus principaliter, & secundariò, id admitti non potest; ergo ignorantia pœnæ, quæ solum secundariò infligitur à lege, non excusat ab incursum pœnæ. Ant. pat. 1. quia cadente minus principali, & stante principali, stat dispositio legis. 2. ubi dispositio procedit ex duplici fine totali æque principaliter,

liter, idem manet dispositum, etiam uno deficiente; ergo à fortiori, ubi procedit ex duplici fine totali, uno principaliter, altero secundario, si manet finis principalis. 3. licet matrimonium sine Parocho, & testibus contractum in loco, ubi dispositioni Concilij Tridentini locus est, in pœnam matrimonij sic contracti sit irritum; quia tamen inhabilitas ad sic contrahendum inducta non est principaliter in odium delicti, sed ad cavenda alia mala, quæ sequebantur ex clandestinis matrimonijs, & illa nullitas in odium delicti solum respicitur secundario; etiam stante ignorantia hujus irritationis, manet idem dispositum circa inhabilitatem, & contractus nullitatem.

1240. Resp. transf. ant. si loquatur de fine legis *intrinsicco*, non *extrinsicco*, ut diximus a libi. Hoc ipso autem, quod legis (quæ gravamen imponit in odium delicti, non imposituræ id aliàs tali actui, nisi contineret culpam formaliter imputabilem) finis *intrinsiccus* sit gravamen supponens delictum, hoc principaliter imponitur in odium delicti, consequenter principaliter est pœna. Ad 1. prob. concedo, quod cadente minus principali fine legis *extrinsicco*, adhuc stet, quod est dispositum à lege, si stet finis principalis legis *intrinsiccus*; non autem si cadat finis legis *intrinsiccus*, & stet finis legis *extrinsiccus*; ubi not. esto finis legis *intrinsiccus*, collatus cum fine legis *extrinsicco* (relatè ad hunc) sit minus principalis (qualiter finis *intrinsiccus* artis, seu actuum regulantium relatè ad finem artis *extrinsiccum*, nempe quæsitum ab artifice habet rationem medij, consequenter intenditur ab artifice minus principaliter) relatè tamen ad ipsam legem esse finem principalem legis.

1241. Ad 2. prob. & transf. ant. si sermo sit de duplici fine totali *intrinsicco* ipsius legis; non autem si unus sit finis legis *intrinsiccus*, alter *extrinsiccus*. Unde si finis legis *intrinsiccus* sit imponere gravamen in odium delicti; & per hoc Legislator intendat ulteriùs alium finem v. g. cavere alia mala, &c. in quæstione *an gravamen illud primario, & principaliter, an solum secundario pœna sit?* non est judicandum de illo gravamine spectato fine *extrinsicco*, sed *intrinsicco*. Cum autem certum sit, id, quod comparatione legis est

finis *intrinsiccus*, esse principaliter intentum à lege, quàm, quod est finis legis solum *extrinsiccus* (aliàs omnes leges essent favorabiles, cum omnes ex fine Legislatoris respicere debeant commune bonum Reipublicæ, pro qua constituuntur) quando gravamen impositum ex odio delicti, seu pœna, est *finis intrinsiccus legis*, illa semper censenda est principaliter intenta.

Ad 3. prob. Resp. ea verba Tridentini, quibus declarat, matrimonium clandestinè contractum, esse irritum ac nullum, postquam omnes Christi fideles reddidit inhabiles ad contrahendum matrimonium sine præsentia Parochi, & testium, non continere novam dispositionem, sed tantum declarationem prioris dispositionis de inhabilitate ad contrahendum sine præsentia Parochi & testium; nimirum, quod nulliter agant, si nihilominus sic contrahant. Unde sicut dispositio declarata non est ullo modo pœnalis, cum non statuatur ea inhabilitas in odium delicti; sic nec dispositio declarans est pœnalis; ergo dicta probatio errat in supposito.

§. IV.

An, & quæ pœnæ incurrantur, vel non incurrantur ante sententiam Judicis?

Supponendum 1. posse nos validè obligari per leges humanas ad pœnam tam privativam, quàm positivam, ante Judicis sententiam, modò sit moderata, & humanæ conditioni non admodum difficilis. Hoc enim exigere potest bonum commune. Per pœnam privativam intelligo, cujus effectus est privatio, cujusmodi sunt omnes censuræ, inhabilitates, irritationes, & annullationes actuum; positiva verò dicitur ab actione, quæ necessaria est in executione, ut fiat vel à delinquente, vel alio, ut vitæ privatio, mutilatio, multæ, exilium, &c. Dixi: *modo sit moderata*. Nam valde difficilis, & acerba non expedit, cum pauci eam sint peracturi, & potius foveat rancores etiam justos; quidquid autem Reipublicæ non est expediens, Legislator præcipere non potest; ergo. Hinc Legislator non potest delinquentem obligare, ut ipso facto teneatur ad aliquam actionem exercendam, ex qua

qua valde graviter ejus vita, fama, vel honor periclitetur; ita Castropalaus tom. 1. D. 2. tr. 3. p. 1. n. 5.

1244. Suppono 2. censuras, & pœnam irregularitatis provenientes ex delicto, non expectatâ Judicis sententiâ, statim incurri, nisi aliud in sententia clarè exprimeretur. Ratio sumitur ex consuetudine jam recepta, & communi omnium consensu. Not. autem sæpè à jure Tridentini, & alijs, non in pœnam, vel *ut pœnam*, sed *ut formam* Reipublicæ bono necessariam, & utilem, induci, fierique annullationes contractuum, personarum inhabilitates, &c. sic annullatur contractus matrimonij clandestinus, alienatio bonorum Ecclesiasticorum præscriptis solennitatibus non adhibitis, &c. quæ licet defacto ex mente legis non habeant rationem pœnæ, imponi tamen possunt in punitionem, & detestationem delicti; quibus positis:

1245. Resp. 1. defacto nullam pœnam *positivam* (quæ nimirum ad sui executionem postulat actionem) ita annexam esse delicto, ut contrahatur ante sententiam, saltem declaratoriam criminis; ita D. Thomas 2. 2. q. 62. a. 2. *in corp. & ad 3.* Sanchez l. 7. *matr.* D. 91. à n. 2. dicens esse omnium Theologorum, & utriusque juris Professorum; Suarez l. 5. c. 7. n. 6. &c. Ratio est, quia defacto nec in jure civili, nec in Canonico ulla reperitur pœna positiva imposita ipso facto sic incurrenda, ut etiam ante sententiam criminis declaratoriam incuratur; tum quia id non est necessarium ad rectam Reipubl. gubernationem; tum quia Reus aliàs exequendò pœnam obligaretur ad manifestandum proprium delictum.

1246. Resp. 2. ex pœnis privantibus *jure quasi* ferè nullam esse, quæ ad plenam sui executionem non prærequirit sententiam Judicis, declaratoriam criminis, quod verum est, licet in lege additum sit: *ipso facto, ante declarationem, vel nulla facta declaratione.* Rationem Doctores desumunt. 1. ex trita regula juris in 6. quòd *in pœnis benignior interpretatio sit facienda.* 2. ab exemplis in jure expressis. Sic in c. *cum secundum leges, de hæreticis in 6.* dicitur, quòd hæreticorum bona *ipso jure, & facto*, cedant filco, & cadant; & tamen in eod. c. dicitur, quòd illa ante Judicis sententiam relinquere non teneantur. Ca-

pitulum autem allegatum loquitur de hæreticis non toleratis: sicuti hæretici ipso facto spoliantur omnibus bonis, ita simoniaci beneficijs obtentis, & obtinendis, ita ut ad hæc, & ad illa fiant inhabiles; ita Trident. *sess. 24. de reform. c. 18.* Idem habetur in constitutione Pij V. & tamen simoniaci non obligantur ijs renuntiare patratò delictò; aliàs sæpè obligarentur ad se ipsos manifestandos, vel ad sufferendam gravem necessitatem.

Præmissam sententiam tenent Lessius 1247. l. 2. *de Jure & Just. c. 29. d. 8. c. 34. & c. 25. d. 26. & 27.* Sanchez l. 3. *de matrim.* D. 53. à n. 5. Vasquez *de legibus* D. 178. à n. 25. Dixi autem, *ferè nullam*, ut exciperem pœnam, quæ conjuges incestuosi privantur petitione debiti, quæ incurritur non prærequiritâ sententiâ Judicis. Ratio est eadem, quæ adfertur pro censuris, & irregularitatibus nascentibus ex delicto, nimirum usus, & recepta ab omnibus consuetudo, quæ dictis legibus videtur hanc virtutem indidisse.

Resp. 3. ex pœnis privantibus *jure acqui-* 1248. *quirendo* complures esse, quæ non expectatâ Judicis sententiâ declaratoriâ in utroque jure incuruntur. Sic recipiens beneficium curatum, sine Sacerdotio, si intra annum culpâ suâ non ordinetur, obligatur illud dimittere, & est ipso facto ejus titulo privatus, c. *licet, de elect. in 6.* Sic beneficiati non recitantes horas canonicas, ipso facto fructus ejus non faciunt suos, proinde pro rata omisæ recitationis obnoxij sunt restitutioni; ita Pius V. *ex motu proprio, in bulla incip. Ex proximo Lateranensis Concilio.*

Dices: dantur plures leges pœnales 1249. cum clausulis: *ipso facto, absque ulla declaratione*, &c. quæ falsæ forent, si Judicis sententiam præquirerent; vel saltem frustra apponerentur: 2. sic nulla foret distinctio legis pœnalis in eam, quæ est *lata*, ac illam, quæ est *ferenda sententia.* R. 1. negandò ea verba fore frustranea, & nullum habitura effectum distinctum à sententia ferenda. 1. quia operantur sententiam actu condemnatoriam ad pœnam; & pœnæ declaratoriam. 2. operantur, quòd transgressor etiam ante declarationem criminis sit obnoxius privationi. 3. quòd ejus acta fiant obnoxia rescindibilitati, quorum nullum operatur

sententia solum ferenda. Deinde in casu, quo à lege ipso facto privaris beneficiò, officiò, vel alijs bonis, teneris primò post sententiam criminis declaratoriam restituere fructus fisco petenti, & si bona alienaveris in damnum fisci, potest rescindi contractus. Secundò mortuo delinquente possunt hæredes conveniri ad persolvendam pœnam realem, quam defunctus debebat; qui effectus non contingunt in casu, quo lex pœnalis est ferendæ sententiæ; ergo illa verba, de quibus in objectione, non sunt frustranea.

1250. Ex hoc collig. leges, quæ imponunt pœnam ipso facto incurrendam, ferri sub conditione declarationis delicti, hinc habent se, sicut omnes aliæ leges conditionatæ, quarum obligatio conditione impleta integrè confurgit; ita maximè Castropalaus *tom. 1. tr. 3. D. 2. p. 2.* Unde mirum non est, quòd non statim obligent integrè, patratò delictò; cum necdum omnis conditio, ad integram obligationem necessària, sit posita. Hinc quando dicitur: *ipso facto, absque alia declaratione*, intelligitur *absque alia declaratione pœnæ*; non autem, *absque alia declaratione delicti*.

Cum enim ipsa lex declaret, & imponat pœnam, supposita declaratione criminis, frustra ad incursum pœnæ expectaretur alia ejus declaratio; sic Castropalaus *cit. p. 2.*

1251. Pro solut. contrariorum not. 1. in textu c. *Pro humani, de homicid. in 6.* quo privantur, ipso facto, officiò, & beneficiò, ut liberè alijs conferri possint, qui occidunt alios per assassinos, addi hæc verba: *postquam probabilibus constiterit argumentis, aliquem tam execrabile scelus admisisse*; quibus significari noticiam in iudicio, vult Felinus *in c. 2. de fide instrument. n. 9.* Suarez *l. 5. de legib. c. 8. n. 15.* adeoque non sine sententia, sed postquam constiterit; ergo non ipso jure.

1252. Not. 2. cum in Extravag. *Ambitiose, de reb. Eccles. non alien.* dicitur, quòd Prælati inferiores, & Rectores Ecclesiarum alienantes bona suorum beneficiorum contra præscriptum illius legis, beneficijs privati existant *ipso facto, & absque alia declaratione*, intelligi absque alia declaratione pœnæ, non criminis, juxta *n. 1250.* Addit P. Suarez *cit. n. 4.* hanc constitutionem pœnalem non esse usu receptam.

Not. 3. constitutiones Papales, quibus ipso facto, & absque alia declaratione, beneficijs obtentis simoniaci confidentiales, vel recipientes in Curia aliquid pro gratia, & justitia, aut Examinatores simoniam in examine committentes, sufficienter salvari, quòd non requirant ulteriorem declarationem pœnæ, sed criminis, juxta dicta *n. 1250.* Satisfit enim intentioni eorum, si delinquens à die commissi criminis maneat obnoxius privationi, ut nihil desideretur amplius ad ejus effectum, quam declaratio delicti; sic Castropalaus *cit. P. 1. tr. 3. D. 2. p. 2. n. 10.*

Not. 4. in illis casibus, quibus diximus ad incurrendam pœnam cum effectu, quæ ipso facto est annexa delicto, requiri sententiam criminis declaratoriam; hoc ita esse accipiendum, ut talis pœna nullo modo possit executioni mandari, nisi ea declaratio interveniat. Ratio est, quia secus pœna non est integrè incurta, ut patet in allatis exemplis *n. 1250.* sic Farinacius *p. 2. fragment. crimin. à n. 157.* ad quam declarationem esse necessariam citationem tenet idem à *n. 167.* Julius Clarus *in pract. §. fin. q. 31. n. 3.* & alij.

§. V.

An pœna conventionalis debeatur ante Judicis sententiam?

Dupliciter conveniri potest inter partes de pœna alteri persolvenda ab eo, qui recesserit à contractu inito. 1. si expriment, quòd, qui non steterit contractui, absque ulteriori Judicis functione teneatur tantum solvere; 2. si id non expriment, sed solum se obligent ad standum contractui, & solvendam tantam pœnam, si resilièrint. In primo casu, si talis pœna aliàs licitè, ac validè deducatur in pactum, eam deberi etiam ante Judicis sententiam, communis tenet cum Suarez *l. 5. de legibus c. 6. à n. 9.* Nam id totum in ejusmodi casu pendet ab intentione contrahentium.

In secundo autem casu probabilior videtur ea opinio, quæ tenet, pœnam illam non deberi ante Judicis declarationem. Ratio, quæ id probabilius suadet, est, quòd in dubio de intentione contrahentium, ubi aliud non expriment, censendi sint legem

legem pœnæ sibi imponere juxta regulam pœnarum juris communis; hæc autem non obligat ante sententiam Judicis saltem declaratoriam, ubi aliud non exprimitur, ut in præcedentibus dictum est; ergo; ita Sanchez l. 1. de sponsal. D. 37. n. 4. Lefsius l. 2. de Just. c. 20. D. 15. Navarrus c. 23. n. 67. & alij.

1257. Dices 1. obligatio ad pœnam in hoc casu est ex contractu; quod autem debetur ex contractu, in conscientia debetur non requisitâ Judicis sententiâ, id quod colligitur ex L. rescriptum, §. si pacto, ff. de pactis, ibi: si quis in pacto pœnam stipulatus, posse postea agere vel ex pacto, vel ex stipulatione, sub arbitrio; quo satis indicatur, debitorem pœnæ, obligatum esse in conscientia, consequenter non egere, ut solvat, Judicis sententiâ. Et ita tenet Felinus, c. 1. de constit. n. 46. & alij. & majorem procedere, quando intentio contrahentium constat, quod non requirant Judicis functionem; secus est in dubio propter rationem n. priori allatam. Textus legis rescriptum solum probat, admitti actionem contra debitorem ex stipulatione, & hunc ad solutionem teneri secuta condemnatione. Nec obstat, quod quis statim teneatur ad persolvendam pœnam, quam sibi ipsi quis imposuit voto pœnali subeundam, si non stet permisso principali; nam promissio pœnæ homini facta inducit debitum, quod potest habere aliam sententiam, postquam executioni datur, ac eam, quam quis sibi ipsi imponit; secus promissio Deo facta.

1258. Dices 2. qui conveniunt super pœna persolvenda à resiliente, non exprimentes, quod persolvenda sit etiam non expectatâ sententiâ Judicis, saltem tacitè intendunt inducere obligationem persolvendi eam, cum alter petierit; tum quia sententiam Judicis obtinere, sæpè habet magnas difficultates; tum quia hoc importat novum gravamen, quod ipsos sibi voluisse imponere, nisi expresserint, præsumi non debet; ita Suarez l. 5. de legib. c. 6. n. 8. & complures alij. Hanc & priorem sententiam esse probabilem, meritò censet Castropalaus cit. p. 3. n. 4. esto oppositum judicet probabilius. Resp. N. ant. propter rationem in n. 1256. Ad 1. prob. & eas difficultates non obstat, cum imputare sibi debeat, quod non expresserit in con-

ventionem, ne expectetur Judicis sententia; ad 2. prob. & illud gravamen esse utriusque, & utrique commune, in quod ipsi consensisse præsumi debent, quando, cum facile potuissent, exprimere neglexerunt, ne intervenire Judicis functionem requiratur. His accedit, quod communiter justæ rationes interveniant, ob quas debitor, secluso Judicis mandato, solutionem differre possit.

§. VI.

Reliqua de lege pœnali.

1259. **Q**uæstio 1. est, an quis possit ob alterius delictum puniri? Videtur enim affirmandum; quia sæpè liberi planè innocentes puniuntur ob delicta parentum; Uxores ob delicta maritorum; integræ interdum urbes, propter rebellionem multorum, ubi plures innocentes iisdem malis, quibus Rei subjiuntur. Accedit, quod quis etiam innocens, debitum pœnæ ab alio propter delicta contractum, possit in se recipere. Econtra generalis regula est, nullum pro alterius delicto puniri debere, quia pœna suos tenent Auctores, nec ulterius contra eos progrediuntur, qui procul sunt à delicto, ut dicitur L. Sancimus, C. de pœnis.

1260. Resp. si loquamur de pœna, prout correlative dicitur ad culpam, nullum innocentem, saltem directè, puniri posse. Nam innocentia est immunitas à culpa, quæ correlativam habeat pœnam; ergo impossibile est innocentem posse puniri; sic enim infligeretur homini pœna, quin possit esse pœna. Ad rationes in num. præced. allatas &. in illis casibus, ubi etiam innocentes patiuntur propter alterius delictum, ipsis nullatenus voluntarium, gravamen, quod imponitur propter commissum delictum, non imponi, nec imponi posse directè innocentibus, propter rationem jam factam; nec relatè ad illos habere rationem pœnæ; quamvis per accidens, & indirectè, etiam in innocentem redundare possint mala, quibus punitur Reus delicti commissi, in cujus odium directè imponuntur; qualiter Princeps urbem sibi rebellem justè obsidet, & directè armis cogit ad obedientiam, esto per accidens, & indirectè pereant etiam multi innocentes;

centes; cum directè non quærat, nisi quod sibi jure debitum est.

1261. Deinde in multis casibus, quibus liberi ob delicta parentum dicuntur puniri, nullatenus puniuntur isti. Sic quando privantur legitimâ, non privantur *re sua*, sed Pater privatur bonis *suis*, quæ alioquin, si Pater ea retinuisset usque ad mortem, liberis in legitimam obvenissent; hæc autem privatio, in quantum est malum quoddam, directè in odium delicti à Patre commissi, infligitur Patri, ex quo per accidens solum contingit, liberos privari, & pati. Et ideo, quando propter delicta mariti etiam uxor subicitur servituti, vel exilio; vel liberi ob delicta parentum inhabilitantur ad certa officia, vel beneficia, aut exuuntur nobilitate paterna; hæc nullatenus habent rationem *pœnae*, respectu uxoris, aut liberorum innocentum (cum non supponant delictum commissum ab eis, consequenter infligi nequeant illis in odium delicti ab ipsis commissi) sed solum respectu Maritorum, aut Parentum, qui supponuntur Rei criminis, in cujus odium infliguntur. Et hoc sensu intelligenda est glossa in c. *Cum homo*, 23. q. 5. Verf. *Supple*, cum dicit, valere statutum, quo uxor servitute, vel aliâ pœnâ puniatur pro culpa mariti, nimirum ut non sit directè pœna uxoris, sed potius mariti, qui deliquit, etiam uxorem prægravari, quando sic bonum commune exigit.

1262. Nec obstat, quod quis pœnam subire debeat, quando alterius culpam in se suscepit; tum quia talis liberè cedit juri suo; tum quia suscipiendo liberè in se debitum, quod alter culpâ suâ contraxit, *repræsentativè* est delinquens; qualiter Christus peccata nostra in se suscepit, & pœnam pro illis debitam, ex magna charitate, quâ dilexit nos, pro nobis offenso Deo persolvit. Potest enim idem realiter, & *physicè* esse immunis à culpa, vel debito; & non idem *juridicè* obnoxius fieri alterutri, vel utrique, aut econtra.

1263. Quæstio 2. est, an leges *merè* pœnales obligent sub peccato? R. quod non obligent sub culpa, nisi ad pœnam duntaxat; ita Layman in c. 4. *de Constit. n. 1.* Nam aliàs non essent *merè* pœnales. Unde lex, *merè* pœnalis, actum immediatè præscriptum à lege non ponit sub obligatione naturali, seu conscientie; bene tamen pœ-

næ tolerantiam, quæ lege definita est. Quando autem censenda sit lex *merè* pœnalis, constat ex dictis à n. 256.

Quæstio 3. est, an leges pœnales ad incursum pœnæ intelligendæ sint *cum effectu*? R. ita; sic Layman c. *Ex tenore*, *de rescript. n. 3.* Sic pœna annullans utrumque rescriptum ab aliquo impetratum super eodem negotio ad diversos Judices, nulla in posteriore facta mentione prioris, non incurritur, nisi impetrans utroque rescripto usus fuerit. Nam propter hunc effectum annullatur utrumque. Constitutio enim lata in *facientem*, non comprehendit eum, *qui paratus est facere*, Layman c. *avaritia de elect. n. 3.*

Quæstio 4. est, an si lex pœnalis habeat casus, vel personas solum *exempli causâ* expressas, extendatur ad similes? Affirmativam sequitur Layman in c. 7. §. *Clerici sanè*, *de elect. n. 1.* & c. *Si postquam*, §. *cum autem*, *eod. in 6. n. 6.* in dubio autem, an casus, vel persona in specie adducta in lege pœnali sit solum *exempli causâ*, recurrendum ad Legislatorem, ut unde jus prodit, etiam interpretatio procedat, L. 9. & seq. C. *de legib. c. inter alia*, *de sent. excom.*

Quæstio est 5. an in lege pœnali extensio fieri debeat ad alios casus ob identitatem, vel majoritatem rationis, si aliàs sequeretur absurdum, vel lex careret effectu? R. ad 1. affirmativè, ex n. 942. ad 2. R. affirmativè, quia verba legis debent esse operativa, n. 944. Idem dicendum est, si duo, spectato eodem fine, & effectu, æquiparentur in jure, aut subordinentur tanquam perfectum ad imperfectum, Layman in c. 43. *de elect. n. 7.* & in *theol. moral. l. 1. tr. 4. c. 18. n. 10.* Not. tamen ex dictis n. 941. etiam in lege pœnali mentem Legislatoris præcipuè attendendam esse, & non præcisè verba. Hæc tamen intèllige juxta traditam superius regulam à n. 983.

Quæstio 6. est, an lex pœnalis propter similitudinem rationis in ea expressæ extendi debeat ad similia? R. negativè, nisi cum id exigit necessitas; quia est strictæ interpretationis, Layman *cit. in c. 41. de elect.* Unde nec ad casum non expressum extendi debet, seclusa ratione, etiam ob identitatem rationis; Layman c. *fin. de temp. ordinat. num. 2.* nisi casus in lege posi-

positus sit solius exempli causâ ex num. 1265.

1268. Quæstio est 7. an lege pænali, sub nomine *filiorum* veniant etiam *nepotes*? R. negativè cum Layman c. 2. de *fil. presbyterorum*. Nam casus pænales sunt stricti juris; sic licèt nomine *venditionis*, etiam contractus intelligantur; in materia tamen pænali stricta sit interpretatio, ut tantùm pro *venditione* accipiatur; Barbosa *axiom. l. 14. axiom. 43. V. Pena*. Similiter licèt appellatione *heredis* veniat etiam *heredis haeres*, L. *fn. C. de hered. instit.* in materia tamen pænali non procedit, teste Baldo ad L. *fn. q. 22. per L. qui liberis*, 8. §. *hæc verba*, ff. de *vulg. & pupill. substitut.* Hinc commune juris axiomata est, *in pænis benignior sit interpretatio*, c. *in pænis*, de *reg. juris in 6. c. Ex literis*, de *constit. L. penult. ff. de pænis*; & constat ex c. 5. tit. 23. de *delictis puerorum*. Nam circumstantiæ mutant quandoque quantitatem delicti, sic, ut earum consideratione quandoque minuatur. Ideo

1269. Pro ulteriori notitia not. 1. quòd *pænae modus* sit statuendus juxta conditionem personarum, L. 2. ff. de *termino moto*; ita in delictis senibus parcitur; Julius Clarus §. *fn. pract. crim. q. 1. n. 2.*

1270. Not. 2. quòd Judex pænam lege, vel statuto definitam, pro suo arbitrio mutare non possit, c. *de causis*, §. *illic etiam*, de *offic. delegat.* hinc quando pæna statuta relinquitur arbitrio Judicis, relinquitur ejus arbitrio solùm *qualitas*, non autem substantia. Vide tamen, quæ diximus à n. 314. & seq. ubi diximus Judicem inferiorem, ante latam sententiam, quandoque mutare posse pænam legalem ex justa causa, & quando censeatur adesse talis causa? item quando, & qualiter id possit Judex supremus?

1271. Not. 3. cùm dicitur: *ex eodem crimine* neminem sæpius puniendum esse, c. *at si Clericus*, de *judic.* & L. 14. de *accusationibus*; vel *unius delicti* non posse esse duas pænas, intelligi, quando tantùm est unus titulus. Cæterùm non procedit jure Ecclesiastico, c. *quorundam de Judæis*, 2. quoties pænx respiciunt diversum effectum; Barbosa cit. V. *pæna*, *axiom. 8.*

1272. Not. 4. ubi agitur de pæna imponenda ex speciali constitutione, *omnes qualitates debere verificari*, de quibus in ipsa Tom. I.

constitutione mentio fit; Joan. Andreas in c. 1. de *homicid. in 6.* Cùm enim leges pænales odiosæ sint, & odia restringi oporteat, necesse omninò est, quòd lex non cadat in actum, nisi affectum qualitatibus, tali lege pænali expressis; aliàs fieret extensio legis ad casum non comprehensum sub naturali, seu consueta significatione verborum legis, contra naturam strictæ interpretationis.

Not. 5. commune axioma, *qui non habet in ære, luat in pelle*, locum habere 1. in delictis, ex quorum causa quis criminaliter conveniri potest; 2. in ratione malificij, & doli; non autem ex debito simplici, aut in mulctis; nec procedit in Judicibus inferioribus. 2. rebus adhuc integris; non autem secùs; Barbosa cit. *axiom. 19.*

Not. 6. pænam privationis non esse imponendam, nisi jure expresso de illa cautum sit, Novell. 12. c. 3. §. *ne sede vacante*. Verius enim est, quòd lex pænalis extendenda non sit ad pænam in ea non contentam, & casum non expressum; esto in hoc eadem sit ratio; Antoninus c. *fn. n. 58. de consuetud.* Sanchez l. 10. *matr. D. 4. n. 3.* Nam argumentum à simili, vel identitate rationis non valet in lege pænali; Castro de *lege pæn. c. 7. documento 3.* Glosa *reg. in pænis*, 49. V. *in pænis*, de *reg. juris in 6.* Hinc etiam Molina tom. 1. de *just. tr. 2. D. 177. §. quartof. 1051. pæna*, inquit, *comprehendunt tantùm delicta, ob quæ statuta sunt; non autem alia, quamvis graviora, aut aequè gravia.* V. *dicta n. 983.*

Not. 7. cùm dicitur, quòd *par pæna* *constringat facientem, & consentientem*, c. *notum*, 2. q. 1. c. *Clericorum*, de *vita, & honest. Clericorum*; idem est in volentibus de opem dante, per c. *presbyterum*, de *homicid.* intelligi, quando lex exprimit utrumque; aliàs enim *constitutio lata in facientem, non comprehendit eum, qui paratus est facere*, Layman c. *avaritia*, de *elect. n. 3.*

Not. 8. omninò concedi secundùm dicta superiùs, quòd pænx debeant tenere suos authores per L. *Sancimus*, C. de *pænis*, c. *quæ sedit*, de *his, quæ fiunt à majori*, & c. *Si compromissarius*, de *elect. in 6.* Farinacius in *praxi crim. l. 1. tit. 3. q. 24. n. 1.* & *nunquam transire ad heredes*, L. 20. de *pa-*

de pænis (Hinc nec Dominus pro delicto famul sui; c. cum ad sedem, de restit. spo-
liat. c. cum quis, de sent. excom. in 6. l. 1. ff. de vi armat. nec filius pro delictis Pa-
tris; nec parentes ex delictis liberorum
penam incurrunt; Farinacius cit. l. 1. q. 24. n. 1. & Julius Clarus in praxi, §. fin. q. 86.) Hoc tamen postremum sic limi-
tandum primò, nisi delinquens mortuus sit post sententiam, quæ vices rei consecuta est. Tunc enim pæna transit ad hæ-
redes ex quasi contractu, L. 3. §. 11. de peculio, Farinacius cit. q. 10. n. 45. Secun-
dò, si res ex delicto ad hæredes pervenerit, L. Sicuti pæna, ff. de Rom. Imp. & L. 26. ff. de dolo. Tertiò, si delicti atrocitas confi-
scationem requirat, L. 5. C. ad Leg. Jul. Majest.

ARTICULUS III.

De lege favorabili, & odiosa.

1277. **L**icet in communi hominum usu pas-
sim jactetur regula, quòd odia restrin-
gi, favorabilia deceat ampliari; certum
tamen est, plurimos nasci abusum, ac er-
rores ex indebita illius regulæ applicatio-
ne, communiter existimantibus nonnul-
lis, rectè dici favorabile, quod sibi placet,
aut gratum est; & odiosum, quod displicet,
vel molestat; præsertim cum sæpè
contingat, eandem dispositionem esse de
materia, quæ uni favet, alteri nocet, aut
molesta est. Hinc not. 1. legem ex vi vo-
cis non dici odiosam, ut idem valeat, ac
odiò digna; cum hoc ipso, quòd justa sit,
talis esse non possit: sed ex hoc, quòd im-
ponat gravamen, vel pænam, quàm me-
ritò recusat subire natura humana; favo-
rabilem, quæ favorem continet, sic Castropalaus P. 1. tr. 3. D. 1. p. 2. n. 6.

1278. Dixi: vi vocis. Nam in re difficultas
est, quæ lex dicatur gravamen; quæ favo-
rem continere? Cum enim, ut præced.
num. diximus, plures sint dispositiones,
quæ uni favent, & alios gravant (sic dispo-
sitione imponens tributum, gravat solventes;
favet ei, cui solvitur; lex imponens pæ-
nam raptoribus rei alienæ, gravat raptore-
res, favet ijs, quorum bonis consulitur,
&c.) meritò dubitari potest, an ejusmo-
di dispositiones, & leges dicendæ sint o-
diosæ, an favorabiles; consequenter stri-

ctæ, an latè interpretationi subjici pos-
sint?

Tiraquellus apud Castropalaum cit. 1279.
vers. propter hæc, illam legem censet abso-
lutè dicendam odiosam, quæ gravamen
imponit, licet alijs favorabilis sit; nam,
ut favorabilis sit, carere debet gravamine;
cum bonum non sit, nisi ex integra cau-
sa; rectè tamen dici malum, seu gravans
ex quolibet defectu, vel onere, quod af-
fert; ad hanc enim denominationem
(quòd absolutè odiosa sit) sufficere vult,
quòd ex parte odium, seu gravamen con-
tineat. Sed sic omnes omninò leges e-
runt absolutè odiosæ; cum nulla sit, quæ
non ex aliqua saltem parte odium, seu gra-
vamen, contineat, nimirum obligatio-
nem, quæ nativam hominum libertatem
restringat.

Pereyra in Elucidar. n. 105. ait: quid 1280.
sit odium, & favor in legibus, & quomo-
do insit, latè exponi à Suarez l. 5. de legib.
c. 5. volente favorem idem esse, atque le-
nitatem, & benignitatem; odium verò
nihil aliud, quàm rigorem, asperitatem,
vel pænam; & sic intelligendam regulam:
odia restringi, favores convenit ampliari;
regul. odia, 15. de reg. jur. in 6. Eandem
regulam 15. exponens Barbosa n. 2. ait:
odium in hac materia non accipi formaliter,
prout importat appetitum dissonan-
tem à charitate, de quo S. Thomas 2. 2. q.
34. & c. 1. ubi glossa de re judic. hoc lib. sed
accipi latius, prout significat tædium, &
molestiam, in quo sensu reperitur passim
apud bonos Auctores; & ita comprehen-
dit ea, quæ præstant materiam odij, id est,
fastidij, cujusmodi omnia illa sunt, quæ
pænam, vel dispendium alicujus conti-
nent, & primo aspectu videntur acerba,
& injusta. Per contrarium verò, favo-
rem in hac materia dici, quicquid favo-
rem, & benevolentiam provocat, & ita
gratiam; utrumque bene deducitur ex L.
qui exceptionem, in princ. ff. de condic-
indeb. & L. quod favorem, C. de legibus,
juncta reg. quod ob gratiam, infr. h. t. sic
ille.

Alij censent, in quæstione, an lex ali- 1281.
qua sit favorabilis, an odiosa? non esse
attendendam materiam legis, sed finem.
Hinc Fagnanus c. nullus de Regular. n. 41.
docet, legem correctoriam dici favorabi-
lem, & latè interpretandam, quando per
eam

eam sit reditus ad jus antiquum, & c. *quanto, de privileg. legem etiam penalem late interpretandam esse*, quatenus patitur verborum proprietas.

1282. Cæterum ea opinio videtur probabilis explicare radicem, ex qua lex dici debeat favorabilis, vel odiosa *per se loquendo*, quæ docet, hoc desumendum *ex ipso fine intrinseco ipsius legis directe intento*, nimirum ex materia præcepta, sic, ut si conveniens sit his, quibus præcipit, censetur favorabilis; si autem onerosa, reputeretur odiosa relatè ad finem generalem, qui est commune bonum Reipublicæ; sic Castropalaus *cit. n. 6. V. Verùm hæc*: quod etiam dicere videtur P. Jacobus Illfung in *Arbore scientiæ boni, & mali, seu Theol. practica tr. 1. D. 2. a. 1. n. 8.* resolvens ex P. Sanchez *l. 1. matr. D. 1. n. 4.* legem dici odiosam, & favorabilem, non quòd odiosa bonum lege obstrictorum excludat; neque quòd favorabilis nulli onus, aut molestiam imponat (quia utrumque foret contra naturam legis) sed quòd odiosa versetur circa objectum primariò intentum in pœnam, vel odium alterius; favorabilis verò versetur circa objectum primariò intentum in alicujus favorem.

1283. Not. autem, cum quæstio agitur, *an lex intendat favere?* nomine favoris non venire hìc *finem generalem*, quem naturâ suâ respicere debet quælibet lex propriè dicta, nempe bonum Reipublicæ. Nam sic omnis lex esset favorabilis; sed spectandum esse *finem magis particularem, & immediatum, qui tanquam medium adhibetur ad finem generalem*; quo supposito rectè probatur responsio data in *num. priori*. Cum enim certum sit, ad bonum Reipublicæ (quod habet rationem finis generalis respectu omnium legum) non minùs convenienter adhiberi tanquam medium ad illum finem procurandum per leges, *largiri favores & gratias, quàm gravare penis, & aliis oneribus*, communi bono exigente, ea lex rectè dicitur favorabilis, cujus materia, seu finis intrinsecus, ac immediatus à Legislatore adhibetur tanquam medium ad finem generalem *largitione beneficiorum* promovendum, vel conservandum; & odiosa, cujus materia, seu finis intrinsecus, ac immediatus à Legislatore adhibetur tanquam medium ad finem generalem *punitio*

Tom. I.

delictorum, & impositione justorum gravaminum.

Ex dictis colliges, quòd, quando materia legis continet commodum, & incommodum, ut unum separari possit ab altero, sic, ut ejus dispositio, continens commodum, salva stare possit, etiam sejunctò alterius incommodò, legem, in quantum continet commodum nulli tertio præjudiciosum, censeretur *favorabilem*, & interpretationis late; *odiosam*, in quantum continet incommodum, & interpretationis strictæ, consuetudine jam recepta sic interpretante. Ubi autem separari non possunt, simpliciter favorabilem dicendum, licet alium, vel alios gravet, si Legislator per talem legem, seu materiam legis *ex intentione sua speciali* (ad quam exequendam assumit ejusmodi dispositionem) intendat favere, boni communis causâ.

Colliges 2. quoties lex est favorabilis, eam recipere latam interpretationem, *nisi etiam stante speciali intentione favendi, aliunde colligatur, quòd Legislator noluerit fieri latam suæ dispositionis interpretationem*; id, quòd rectè observavit Hauldus *tom. 1. de jure & just. tr. 1. n. 7.* propter innumeras limitationes, & instantias, quæ communiter afferuntur à Peckio *ad reg. Odia, 15. de reg. juris in 6.* & alijs, ad probandum, leges plurimas esse strictæ interpretationis, quibus tamen favor potius, quàm odium intenditur; tales sunt, quæ concedunt privilegia, & dispensationes *contra jus commune*, quæ licet reverâ, etiam ex speciali intentione Principis directè contineant favorem, nihilominus ex communi Doctorum sensu (quia vulnérant jus commune) sunt strictæ interpretationis, ut constat ex dict. *à n. 983.* Huc etiam reduci possunt exceptiones, de quibus *n. 1281.*

ARTICULUS IV.

De lege Episcopali.

Lex Episcopalis alia est *jurisdictionis, alia diocesana*. Lex jurisdictionis est illa, quæ consistit in agendo, gubernando, & ministrando; ad quam proinde spectant omnia, quæ circa judicia aguntur, ut sunt citatio, causæ examinatio, decisio, punitio,

Nn 2

punitio, & absolutio; item omnia, quæ spectant ad gubernationem diocesis, ut statuta condere, &c. sic Pereyra in *Elucidario*, n. 196. Idem habet glossa in casu c. *Si ex Laicis*, 10. q. 1. ibi: *lex jurisdictionis est, qua Episcopus potest Clericos ordinare, altaria, Ecclesias, & Virgines consecrare, corrigere, suspendere, cognoscere de causis civilibus, & criminalibus; & generaliter ad suam jurisdictionem pertinet, omnia Sacramenta conferre.* Lex autem diocesana, secundum Pereyram cit. est ea, quæ consistit in recipiendo, id est, quæ statuit de his, quæ sunt conferenda Episcopo, & ab ipso sunt recipienda v. g. Cathedralicum, quarta funeralis, visitatio annua, &c. Et juxta gloss. cit. ibid. lex diocesana est, qua Episcopus recipit Cathedralicum (tertiam scilicet, vel quartam partem decimationum, secundum diversas consuetudines) & qua vocat Clericos ad Synodum, & exequias, &c. his præmissis:

§. I.

An Regulares subsint legi diocesana, vel jurisdictioni Ordinariorum?

1287. **R**esp. Regulares, jure communi exemptos esse à lege diocesana Episcopi; non verò à lege jurisdictionis, nisi speciali privilegio sint muniti; sic Thomas Sanchez l. 6. *consil. c. 9. d. 1. n. 8.* & complures alij. Prima pars quoad exemptionem à lege diocesana habetur in 10. q. 1. c. *Si ex Laicis*. 1. ubi dicitur, omnes Ecclesias, præter Monasteria, subesse Episcopo quoad legem diocesanam, & quoad legem jurisdictionis; Monasteria tamen exempta esse à lege diocesana; & hoc in favorem Religionis; non tamen à lege jurisdictionis, ut habetur in c. *Interdicimus*, 16. q. 1. sic gloss. *ibid. in casu*, simul addens, eandem exemptionem competere capellis Monasteriorum. Idem habetur c. *Inter cetera*, 10. q. 3. ibi: *Monasteriorum tamen basilicis ab hac solutionis pensione se junctis*; ubi gloss. *V. solutionis*, ipsa enim monasteria, inquit, à lege diocesana sunt exempta, tum vi cit. textus; tum vi c. *Cum pro utilitate*, 16. q. 1. c. *quam sit*, 18. q. 2. Secunda pars (quod Regulares subsint Episcopo, quoad legem jurisdictionis (nisi sint

exempti) constat tum ex primò dictis, tum ex c. *Cum venerabilis*, 7. de *Relig. domibus*, ubi habetur, Episcopum, petentem Ecclesiam quoad spiritualia, & temporalia, obtinere in spiritualibus, eo ipso, quod probet, esse in sua diocesi, si non appareat exempta; sed in temporalibus succumbere, nisi aliter doceat de jure suo, & c. *Cum dilectus*, 8. eod. ubi dicitur: monasterium subjectum esse Episcopo, in cujus diocesi situm est, nisi probetur exemptum.

Advertendum autem, hoc (quoad subjectionem, Episcopo, ac Ecclesie Cathedrali debitum (procedere solum de Monasteriis, vel Ecclesiis sitis in diocesi, & non exemptis. Unde, si aliqua Ecclesia, non Cathedralis vendicat sibi jus in alia Ecclesia, obtinebit solum quoad ea, quæ probabit sibi deberi præscriptione, vel alio legitimo modo, ut expressè definitum est in c. *dilectus*, 2. de *capellis monachor.* Hinc Parochus, ex hoc præcisè, quod aliqua Ecclesia sita sit intra fines Parochie, nullo fundamento juris, illius subjectionem prætereendere potest; cum textus, concedens Episcopo, & Ecclesijs Cathedralibus, jus in Ecclesijs in diocesi sitis, expressè id neget ex hoc titulo Ecclesijs non Cathedralibus.

§. II.

An Regulares subsint legi jurisdictionis Legatorum Papæ?

1289. **P**RO resolut. not. 1. Legatos Papæ alios esse, qui dicuntur *Legati à latere*, & hi spectato usu, & stylo Romanæ Curie, sunt soli Cardinales, quando mittuntur à Papa cum officio legationis; dicti à latere, quod semper assistant Papæ, eique sint à consilij, habentes, cum eos Papa mittit, ceteris Legatis majorem potestatem, c. *Si Abbatem*, de *elect. in 6.* alios, qui vocantur *Legati nati*, propterea, quod nascantur cum officio legationis, hoc est, quod habeant dignitatem Ecclesiasticam, cui officium legationis annexum est, cujusmodi est Archiepiscopus Cantuariensis, Salisburgensis, &c. alios demum, qui nec sunt à latere, nec nati, qui dicuntur *Legati missi*, & Nuntij Apostolici. Si tamen alicui, non Cardinali, sed Nuntio tantum, daretur facultas Legatorum de latere

latere in sua commissione, eo casu possit omnia, quæ Legatus de latere, ut dicemus alibi.

1290. Not. 2. Legatos Papæ, esse *Judices Ordinarios* in provincia suæ legationis; & jurisdictionem eorum esse ordinariam, ut dicitur c. 2. de offic. Legati in 6. junct gloss. *ibid.* (cùm eorum jurisdicção sit potestas publica, quæ alicui ex proprio munere, vel officio competit; hoc enim sonat jurisdicção *ordinaria*, ut notat Pereyra in *Elucidario* n. 1185.) *sed extraordinariè competentem*; cùm non sit à jure deputatus certus locus pro Legato, ut observat Panormit. c. 1. de offic. Legati, n. 3. his positis:

1291. Ad quæstionem factam respondet Henriquez l. 7. de indulg. c. 25. n. 3. Regulares exemptos à jurisdictione Ordinarij, etiam exemptos esse à jurisdictione Nuntij Apostolici: alij volunt, eos nullatenus exemptos à jurisdictione Legati Papæ; sic Romanus, & alij apud Sanchez l. 6. consil. c. 9. D. 1. n. 17. alij docent exemptos à jurisdictione *omnium* Legatorum, etiam de latere; sic Tabiena V. *Exemptus*, & Rosella apud eandem n. 6. Ancharanus c. 2. de V. S. in 6. not. 3. Horum sententia suadetur ex eo, saltem quoad illos, quibus exemptio data est à jurisdictione *omnium*, vel *quorumcunque Ordinariorum*, aut sub verbis: *omniò exempti*. Si enim sunt exempti à jurisdictione *quorumcunque* Ordinariorum, eo ipso etiam exempti sunt à jurisdictione *omnium* Legatorum, etiam de latere; nam & hi sunt *Ordinarij*, ut dictum est n. 1290. & si illis subessent, exempti non forent *omniò*; qualiter id habet Societas nostra.

1292. Sanchez tamen cit. n. 19. censet, non obstante privilegio exemptionis etiam sub illis terminis dato, Regulares esse quidem exemptos à jurisdictione Legatorum, qui sunt *nati tantum*, vel *missi*; non tamen ab horum, qui sunt *de latere*, cujus resolutio sumitur, 1. ex c. *Si Abbatem*, de elect. in 6. ubi dicitur: *quod, si Abbas, Pape immediate subjectus, eligatur in Episcopum, nemo possit ei dare licentiam, deserendi monasterium, nisi Papa, vel Legatus de latere, ratione statim annexa, quia hic potest prædictas exemptorum electiones confirmare.* 2. ex c. 1. de V. S. in 6. ubi dicitur, quòd, quando Papa recipit aliquos in proprios filios,

non videatur per hoc concedere exemptionem; sed, quòd non possint ab alio, quàm à se, & à Legato de latere excommunicari; quo, ut ait Sanchez cit. Papa in privilegijs exemptionis ab Ordinarijs, videtur purificare sibi Legatum de latere, ut scilicet in illis non excludatur jurisdicção ejus, nec sua.

Hæc sententia P. Sanchez est valdè probabilis ex cit. c. *Si Abbatem*, ubi etiam additur, *hujusmodi Legatum majus omnibus, post Romanam Pontificem, in Provincia sibi decreta, imperium habere, & Archiepiscoporum, Episcoporum, & exemptorum electiones posse ex officio confirmare; secus Legatos alios sine speciali commissione: licet contrarij dicant, textum procedere solum de casu expresso.*

§. III.

An Regulares exempti subjiciantur legi jurisdictionis Ordinariorum quoad punitionem?

1294. Quæstio procedit pro casu, quo tales delinquant in loco non exempto. pro quo videtur indefinitè affirmandum. 1. ex *Trid. sess. 6. de reform. c. 3.* ubi dicitur, nullum Regularem, extra monasterium degentem, etiam sui Ordinis privilegij prætextu, tutum censerì, quò minus, si deliquerit, ab Ordinario loci, *tanquam super hoc à Sede Apostolica delegato, secundum canonicas sanctiones visitari, puniri, & corrigi valeat.* 2. ex c. *Volentes*, de privileg. in 6. ubi habetur: *exemptos, ratione delicti, contractus, aut rei, si hæc sint in ita, vel sita in loco non exempto, conveniendos coram Ordinario; quod c. in Trident. sess. 7. de reform. c. 14. non modò confirmatur, & innovatur, sed etiam extenditur, ut procedat etiam in civilibus causis mercedum, & miserabilium personarum.* 3. ex eod. *Trid. sess. 25. de Regularib. c. 14.* ubi dicitur, quòd *Regularis exemptus, delinquens extra claustrum, si à Superiore, instante Episcopo, non puniatur, possit ab Episcopo puniri.* Loquitur autem de delicto ita notorio, ut populo scandalo sit.

Nec juvat, si cum Cajetano, Navarro, D. Antonino, Sylvestro, & alijs apud Sanchez relatis, l. 6. consil. moral. c. 9. D. 1.

n. 24. dicas, dicto c. *Volentes*, per privilegia Mendicantium derogatum esse; nam ut rectè notat cit. Sanchez, huic responsioni clarè obstat Tridentinum relatum *num. preced.* innovans dictum c. & in fine addens: *privilegiis, & exemptionibus, adversus præmissa, non valituris.* Neque dici potest cum Henriquez l. 7. de indulgent. c. 25. n. 5. lit. O. quòd derogato c. *Volentes*, censeatur etiam derogatum illud decretum Trid. *sess. 7. c. 14.* de quo suprà. Nam hoc dici non potest, nisi concedatur derogatio c. *Volentes*, concessa post Tridentinum; hoc autem dici non potest; quia illa est multò antiquior isto. 2. Tridentinum expressè illud innovat; & post hanc innovationem nihil invenitur, quo ea derogetur, his non obstantibus:

1296. Resp. per cit. c. *Volentes* (quod concedo manere in suo robore) nihil concludi contra Regulares exemptos exemptione personali quoad in ipso contenta; ita Sanchez cit. n. 25. & alij, de quibus infrà. Probatur; quia in cit. c. *Volentes*, §. 6. in eos autem, expressè dicitur, quòd in eos (qui, ne interdicti, suspendi, vel excommunicari à quoquam valeant, privilegio Sedis Apostolica habent) Ordinarij (de quibus ibi) jurisdictionem suam, quantum ad ista, ubicunque illi fuerint, penitus exercere non possint; cum ergo quoad ea, in quibus privilegium habent exempti, contra personas exemptas personaliter, ubicunque delinquant, Ordinarij jurisdictionem suam exercere non possint; necessariò prior pars dicti capituli, exemptos subjiciens Ordinariis quoad visitationem, correctionem, vel punitionem, & c. si contrahant, vel delinquant extra locum exemptum, intelligi debet de exemptis exemptione solum locali. Et ita tenet expressè Covarruvias *quest. practic. c. 11. n. 5.* quem citat, & sequitur Barbosa in cit. c. *Volentes*, n. 3. quod maxime verum vult, ubi exemptio ita ampla, & absoluta est, ut in omnibus, & per omnia concessa dicatur non obstante quocunque Ordinariorum præjudicio, ita, ut nulla detur conjectura, quæ restrictionem aliquam concludat.

1297. Confirmari potest ex ijs, quæ habentur cit. §. In eos autem, ubi dicitur, Ordinariorum jurisdictionem quoad illos cessare in ordine ad censuras, quando monasterium privilegiatum est, ut ejus Mona-

chi censuris à quocunque affici non possint, nisi illi Monachi mitterentur ad Prioratus subditos Ordinarijs; quia tunc etiam, licet utrobique sint Monachi, Ordinarij etiam quoad prædicta (nimirum censuras) eos judicant, quamdiu ibi manent. Uti manifestum est, dictum capitulum, subjiciens exemptos Ordinarijs, quoad contractus, delicta, vel res in loco non exempto; loqui de casu, quo gaudent exemptione tantum locali.

Deinde, quando privilegium exemptionis ab Ordinario non definitur loco, sed inhæret personæ, non debet exemptio restringi solum ad locum; sed ubi privilegium est personale, non definitur loco, sed inhæret personæ; ergo non debet exemptio talis personæ restringi solum ad locum, sed vim suam habet ubique; ergo etiam si contrahat, vel delinquat in loco non exempto; at tale privilegium personale habent Mendicantes, ut notat Sanchez cit. *num. 25.* ergo. Major probatur. Nam in c. *capella, de privileg.* ubi, cum Capellani capellæ, quæ habebat privilegium, ut ejus Capellani non possent excommunicari, prætendissent etiam in alijs, non concernentibus dictam Capellam, exemptionem ab Ordinario, respondit Papa: *servandum esse privilegium, in quantum exempti sunt ratione capellæ, seu ratione illius loci; non tamen in alijs;* ergo quando quis non ratione loci, sed simpliciter, & ratione sui est exemptus, exemptio non debet restringi ad solum locum.

Ex dictis collig. 1. Regulares Ordinum Mendicantium eximi ab omni specie jurisdictionis, & causarum, & jurium, tam in rebus, aut personis; quam in causa mixta, ex re, & persona; adeoque ab omni jurisdictione Ordinariorum, mediata, aut immediata; principali vel accessoria; quia gaudent exemptione universali; ut constat ex *num. priori*; ita Sanchez cit. n. 22. & apud eum Henriquez cit. c. 25. n. 4.

Collig. 2. Regulares Ordinum Mendicantium, quoad contractus initos, delicta commissa, vel res sitas in loco non exempto, non subjici locorum Ordinarijs, quæ talibus, quoad jurisdictionem, & forum. Nam, ut constabit ex sequentibus, rationes in contrarium loquuntur solum de exemptis localiter, seu ratione loci. V. n. 1297.

Collig.

1301. Collig. 3. esto Prælati Regularis sit negligens in correctione personarum exemptarum; non propterea devolvi potestatem corrigendi ad Ordinarium, seu Episcopum loci. Nam Episcopus in exemptos *personaliter* nullam habet jurisdictionem ordinariam; hoc enim importat exemptio; de jurisdictione autem delegata dicemus in sequentibus. Et ideo potestas corrigendi eo casu devolvitur ad Superiorem Regularem, cui subest Prælati Regularis negligens; sic gloss. in c. *gravi, de officio Ordin. V. corrigere*; Decius in c. *Ad hac, de privilegiis*, n. 8. & alij.

1302. Collig. 4. processum Episcopi contra Regulares, *personaliter* exemptos, sive intra, sive extra iudicium, sive contra personas, sive contra res earum, ipsamque sententiam, & inde secuta (qualiscunque sit causa, civilis, criminalis, vel spiritualis) ipso jure esse nulla. Nam ab eo gesta censentur gesta, tanquam à privata persona; cum nullam prorsus habeat jurisdictionem in illos; sic Henriquez *cit. c. 25. n. 5.* quem citat, & sequitur Sanchez *num. 27.*

1303. Collig. 5. censuras contra *personaliter* exemptos ab Episcopo, etiam ignorante privilegium exemptionis *personalis* latas ipso jure, nullas esse. Ratio est; nam avocatio causæ cum decreto irritanti facit, ut acta à Judice prohibito, quantumvis ignorante, sint ipso jure nulla; cum sic pro tali causa destituatur omni potestate, & jurisdictione; id, quod multis probat Covarruvias *qq. practic. c. 9. n. 7.* sed privilegium exemptionis ab Ordinario, ne in taliter exemptos censuram ferre possit, est avocatio causæ; ergo quando simul affert clausulam irritantem, ipso jure nullæ sunt ejusmodi censuræ in *personaliter* exemptos ab Episcopo, etiam ignorante privilegium exemptionis latæ, quando privilegium habet talem clausulam irritantem.

1304. Talem porro clausulam habet privilegium nostræ Societatis, concessum à Paulo III. anno 1549. ibi: *nec ullis Prælati contra aliquem de Societate, vel contra alios, eorum causâ, aliquam excommunicationis, suspensionis, vel interdicti sententiâ ferre liceat; & si tulerint, eo ipso irrita, & nullius roboris sit.* Idem habet Compendium Minorum, V. *Exemptio n. 23.* Et in tali casu, censuram ab Episcopo latam in neutro foro servandam esse, docet expressè

Sanchez *cit. n. 28.* quia ubi sententia est nulla defectu jurisdictionis in ferente censuram, in neutro foro servanda est censura. Sic enim idem est, ac si ferretur à privato; at in præsentis casu est nulla defectu jurisdictionis in ferente censuram, ut liquet ex *num. preced.* ergo. Et hæc de potestate Ordinariorum, quæ talium, respectu exemptorum in his, in quibus exempti sunt. Cæterum, si Ordinarij locorum considerentur, in quantum illorum jurisdictioni, non ut Ordinariis, sed ut delegatis Apostolica Sedis Tridentinum subjicit exemptos, dicemus suo loco.

Præterea not. 1. Regulares solum *localiter* exemptos à jurisdictione Ordinariorum, in his, in quibus exempti sunt, vi Tridentini non subjici jurisdictioni Ordinariorum localium, etiam ut delegatis Papæ, dum sunt in loco illo exempto, quantum est vi c. *Volentes*, de quo supra, ut constabit ex *n. seq.* secus est, dum sunt extra locum exemptum, sed juxta *n. 1296.* Not. 2. Regulares exemptos *personaliter*, vi c. *Volentes*, non subjici jurisdictioni Ordinariorum localium, etiam ut Delegatis Papæ, quoad contractus initos, delicta commissa, vel res sitas in loco non exempto; patet ex *n. 1298.* Dixi vi c. *Volentes*. Nam, an non saltem *vi Tridentini sess. 7. c. 14.* de quo supra *n. 1294.* dubitari potest?

1305. Not. 3. etiam in hoc negativè, in quantum Concilium citatò loco innovat dictam constitutionem capituli *Volentes*. Sic enim quoad contenta in illo plus non petit, quam ipsum constituat; at ipsum in prædictis per contenta in illo nihil constituit quoad exemptos *personaliter*, ut probatum est à *n. 1296.*; ergo nec vi Tridentini locorum Ordinarij, quoad contenta in c. *Volentes*, ut *Delegati Papæ* plus possunt, quam in eo contineatur; at ibi nihil continetur quoad exemptos *personaliter*, ut dictum est; ergo; ita Sanchez *cit. l. 6. c. 9. D. 1. n. 25.* Ex quo patet responsio ad contrarium fundamentum in *n. 1294.* Nam ad illud decretum, quod retulimus *num. cit.* & cum Sanchez *cit.* quando jubet observari *cit. c. Volentes*, plus non velle, quam Regulares solum *localiter* exemptos, quando delinquant in loco non exempto, posse puniri à loci Ordinario; non autem exemptos *personaliter*. Et quoniam Concilium, innovans c. *Volentes* quoad in illo contenta, illud extendit ad civiles

civiles causas mercedum, & miserabilium personarum; in his quoque non aliter gravare videtur exemptos, quàm in illis, quæ continentur in c. *Volentes*; sed quoad contenta in c. *Volentes* non gravantur nisi exempti solum *localiter*, non autem *personaliter*, ut constat à n. 1296. ergo nec in dicta extensione; sic expressè docet Barbosa in cit. c. 14. sess. 7. n. 9. citans pro se Aldrete pro omnimoda Regularium exemptione p. 1. c. 8. n. 17. & complures alios.

1307. Nec obstat decretum Tridentini sess. 6. c. 3. de quo n. 1294. exemptos, qui (cùm degunt *extra claustrum*) delinquant, non obstantibus privilegijs sui Ordinis, subjiciens punitioni, & correctioni Ordinarium localium; nam hoc non ita indefinitè procedit, ut vult prima ratio in n. cit. Primò enim non intelligitur, si delinquant *extra claustrum, ibi degentes de licentia sui Prælati*. Nam Monachus dicitur habitare *intra Monasterium, quando ex licentia sui Prælati degit extra monasterium*, ut docet Abbas antiquus c. *Cùm illorum, de sent. excom. Panormit. c. Ex rescripto, de Jurejur. n. 5.* Angelus, Sylvester, Navarrus, & Henriquez, quos citat, & sequitur Sanchez n. 4. ergo procedit solum in casu, quo exemptus *sine licentia* sui Prælati degit extra locum exemptum, ibidemque delinquit.

1308. Deinde idem decretum in n. cit. non videtur aliud velle, quàm decretum sess. 25. de Regular. c. 14. quod jubet, ut Religiosus *publicè, ac notoriè* ita delinquens extra Monasterium, *ut populo scandalo sit*, puniatur à suo Abbate ad instantiam Ordinarij; & si ab eo non castigetur, sic requisito, possit Ordinarius punire: Barbosa quoque in cit. loc. *Trid. sess. 6. de reform. c. 3. n. 1082.* refert ex Aldano in *compend. canon. resolut. 8. Febr. 1601.* decisum esse, quòd Canonicus Regularis, jussu sui Superioris degens in ædibus Parochialis Ecclesiæ suæ, Congregationi unitæ, in qua curam animarum exercet, & Sacramenta administrat, non possit ab Episcopo puniri vigore hujus decreti (de quo n. 1294.) *quasi extra monasterium degat*, si delictum ibi commissum, non concernat curam animarum, vel Sacramentorum administrationem. Imò textum illum in c. 3. de quo n. citato, ubi dicitur, *exemptos in loco non exempto delinquentes*, puniri pos-

se ab Ordinario loci, expressè limitant Sanchez l. 7. de matr. D. 33. à n. 22. Miranda, Portel, Villalobos, & alij apud Barbofam cit. n. 7. volentes, eam punitionem, & correctionem, fieri non posse per censuras. Et ex his patet solutio ad rationem in n. 1294. Ad illud verò, quod retulimus n. cit. ex c. 14. sess. 25. de Regularibus, notandum, textum non loqui *de qualicumque delicto notorio*, sed ita notorio, *ut populo sit scandalo*; & quidem commissio *extra claustrum, seu locum exemptum*; Superiorem autem, ab Episcopo monitum de puniendo delincente, satisfacere, si intra tempus præscriptum de punitione ipsa, & sententiæ executione, Episcopum certiorrem faciat, ut notat Barbosa in cit. loc. *Trid. n. 10.* ubi nota, nullam in decreto Conciliari mentionem fieri, quòd talis Superior debeat Episcopum certiorrem facere *de qualitate pæne*.

Ad extremum dubitari meritò potest, 1309. an hæc Tridentini decreta vim suam adhuc obtineant respectu eorum, qui post Tridentinum per *specialia privilegia* exempti sunt ab omnimoda jurisdictione Ordinarium, Delegatorum, & aliorum Judicum, maximè cum clausulis efficacissimis, ac de plenitudine potestatis, *motu proprio, & ex certa scientia*, omnibus omninò contrarijs expressè derogantibus, esto ad sui derogationem specificam mentionem exigerent, aut derogationi aliàs non subjacerent, nisi de verbo ad verbum literis contrarium statuentibus inferantur. Sed hoc aliorum considerationi relinquo.

ARTICULUS V.

De Rubricis.

1310. **R**ubricæ hinc supponunt vel pro quibusdam regulis, quæ præscriptæ sunt ad ritè, decentèque celebranda divina, vel pro summa quadam, & synopsis legum, & sacrorum Canonum ante ipsum eorum textum præfixa, ut notavimus n. 70. & 126. sic dictæ sunt, quòd colore quodam expressæ rubeo ipsi textui legum, & Canonum præfigerentur, ut quasi in compendio totus textus (qui explicatur per *nigrum*, ut diximus n. 126.) seu tota legis, aut Canonis dispositio prænosceretur. Hinc *rubricæ* legum, & Canonum à Barbosa in

tit. I. C. n. 2. dicuntur rerum tractandarum index, seu summa quedam, & capitulorum, quæ tractantur in nigro.

1311. Not. autem 1. ex dict. cit. n. 70. rubricas canonum in decretalibus, Clementinis, & Extravagantibus habere vim legis; & in decidendis causis etiam in iudicio adhiberi posse; secus rubricas Canonum in decreto Gratiani; id, quod etiam tenet Barbosa cit. n. 4. si scilicet orationem perfectam habeant; & ab illis valere argumentum (per Barthol. L. 1. ff. sciertum petat) si claræ sint, & non indigeant aliqua suppletionem.

1312. Not. 2. ex n. 125. quod textus infra rubricam legum, vel Canonum scriptus, specificè loquens, non limitet rubricam loquentem generaliter, quando hæc habet sensum perfectum, aut illud specificè expressum ponitur solum exempli causâ, seu tanquam regula reliquorum. Hinc sæpe fit, quod nigrum (seu textus rubricæ subscriptus) decidens unum casum, non limitet rubrum seu rubricam decidentem plures, ut notavimus ex Rodriq. Ferosino, supra n. 126. licet in contrarium sit Menochius contra communem, ibidem à n. 125. & seq. Et quamvis etiam Barbosa cit. n. 7. dicat, illarum generalitatem esse restringendam à congestis in nigro, seu textu subscripto; ipse tamen hoc limitat cum Aldano, Mascardo, & alijs, expressè addens hæc verba: si sequeretur absurdum, vel iniquitas.

1313. Circa Rubricas tam Missalis, quam Brevarijs, aliasque cæremonias, ac ritus Ecclesiasticos præscriptos ab Ecclesia vel universali, vel particulari, frequens disceptatio est; an omnes sint præceptivæ, hoc est, obligantes ad observantiam sub culpa, & in conscientia? vel solum directivæ, nimirum solum præscriptæ cum obligatione solius decentiæ, ac honestatis? Pro resol. not. 1. P. Joannem de Cardenas in Crisi Theolog. ubi exponit opiniones damnatas ab Innocent. XI. dissertat. 32. c. 1. n. 5. expressè tenere, negari non posse, leges Ecclesiasticas alias esse præceptivæ, & alias duntaxat directivæ. Sic enim, inquit, multæ, quæ leguntur in Rubricis Missalis Romani, solum sunt directivæ, non obligantes sub peccato, ut passim notat Zacharias Pasqualigus in tract. de sacrif. novæ leg.

Tom. I.

Not. 2. ex dissertationibus Francisci Mariae, Episcopi Portuensis, Cardinal. Brancatij, Romæ impressis 1672. de Sacro Viatico, pag. 158. §. Hoc tamen, illam rubricam dici tantum præceptivam, quæ respicit actum, ejusque substantiam, cum operamur circa illum; si autem sit de ijs, quæ sunt circa modum accidentalem, & non tangentem actus substantiam, dici directivam. Hanc explicationem Rubricæ præceptivæ, ac directivæ Brancatius dicit esse ex communi sententia in quest. de Rubricis Missal. & pro ea allegat Patrem Suarez tom. 3. de Sacram. D. 82. in præm. Card. de Lugo D. 2. sect. 4. n. 106. Quartum de Rubric. Miss. q. præm. s. 2. part. 1. qui postremus, constituens ex communi sententia differentiam inter utrasque Rubricas, generaliter, ait, præceptivæ esse, quæ præscribunt ritus servandos intra missam: directivæ, quæ præscribunt ritus ante, vel post missam; quia hi non tangunt substantiam actus.

Ex his ad eam quæstionem (an æger, sumptò viaticò, volens, durante eadem infirmitate, vel periculo, non jejunus communicare, die statim proximo, & sic sequentibus, si manent eadem periculi circumstantia, licitè communionem recipiat, eique detur?) respondit affirmativè, ut patet ex loc. cit. & cum opponeretur argumentum Dianæ p. 9. tr. 9. resol. 27. ex Rubrica in Rituali Romano, in qua habetur: quod si æger sumptò viaticò, dies aliquot vixerit, vel periculum mortis evaserit, & communicare voluerit, ejus pio desiderio Parochus non deerit; ex qua arguitur: dispositionem hanc (dies aliquot) non verificari, cum, si secundâ die præbeatur, non elapsi sint dies aliqui (nam saltem ex legali Doctorum interpretatione duo requiruntur dies, ut verè ly, per aliquos dies, locum habere valeat) respondet, illam rubricam non esse præceptivam, sed directivam, & consilium tantum; adeoque posse illi contraveniri ex causa, nimirum, cum devotio infirmi, vel usus antea actæ vitæ frequenter communicandi, id exigunt; sic Cardinalis Brancatius loc. cit. Hanc doctrinam suam confirmat à consensu plurium (quos ibid. pag. 159. §. hisce rationem fundamentis, refert in margine) Doctorum, etiam reatorum à Diana loc. supra cit. quorum auctoritate

00

thoritate opinioni, ceteroquin inter Authores non certæ, robur addi rectè probat ex S. Ambrosio *lib. 2. de vocat. gent. c. 1.* dicente: *magna est fortitudo confessionis, cui ad sequendam veritatem auctoritas sufficit, etiam latente ratione.*

1316. Ex his collig. 1. probabilius, imò certum esse, non omnes Rubricas, de quibus hic agimus, esse præceptivas, seu obligantes sub peccato, sed plures solum directivas, seu consiliativas. Ratio est, quia certum est, dari Rubricas aliquas Breviarij præscribentes, quibus dicitur *Officium B. M. semper Virginis, & Defunctorum; item septem Psalmos penitentiales, ac graduales, dici, ac psalli oporteat, ut manifestum est ex ipso Breviario; sed certum est, eas non esse præceptivas, seu obligantes sub peccato, ut manifestum fiet legenti constitutionem Pij V. incip. quod à nobis, initio Breviarij præfixam, ubi, loquens apertè de his ipsis Rubricis, expressè habet, quòd non obligent sub peccato, ibi: Nos propter varia hujus vitæ negotia, multorum occupationibus indulgentes, peccati quidem periculum ab ea præscriptione removendum duximus, &c.*

1317. Not. præterea ex Constitut. Clem. VIII. incip. *Cum in Ecclesia* (& habetur pariter ad initium Breviarij) post emendationem Breviarij factam à Pio V. *etiam Rubricis ejus, sine Romanorum Pontificum auctoritate, pro cuiusque arbitrio, plerâque addita, & immutata fuisse, ita, ut tunc (nimirum tempore Clementis VIII. anno 1602. quo dicta constitutio emanavit) nulla reperirentur Breviaria, quæ à prima editione ejusdem Pij V. non discreparent, atque dissentirent.* Quod idem etiam fatetur de suo tempore Urbanus VIII. in constitut. sua ibidem, incipiente: *Divinam psalmodiam, editâ 25. Jan. 1631.* Ex hoc enim non leve dubium nascitur, an omnes ejusmodi Rubricæ conditæ sint ab eo, qui leges condere potest pro universali Ecclesia? consequenter, an omnes sint præceptivæ, seu obligantes in conscientia? quia tamen meritò præsumi potest, omnes ad Dei cultum, decenter, etiam in caeremonijs Ecclesiasticis peragendum ordinari; ideo, quæ non sunt circa substantiam actûs præscripti, saltem directivæ, seu consiliativæ meritò habendæ

sunt, non præceptivæ. Hinc patet ad rationem in contrarium n. 126. & 407. allatam, in quantum tangit quæstionem de Rubricis; & enim, transeat primum enthymema; dist. subsumptam: sed ea, quæ præscribunt Rubricæ *merè directivæ, ac consiliativæ, non sunt sub obligatione C. præceptivæ, N. subsumpt.* hinc etiam concedo *Rubricas merè directivas non esse leges strictè, ac propriè, nimirum obligantes in conscientia; bene tamen cum addito diminuente, consiliativas, quæ quidem non imponant debitum necessitatis, seu præcepti, sed decetæ, ac honestatis.* Dixi hic, & alibi, tranf. 1. enthym. quoad eam propositionem, *quòd omnis actus legis, propriè dictæ, sit sub obligatione.* Nam ea propositio intelligi potest de obligatione legis inhabilitantis personam, vel irritantis actum, quæ vel afficiat ipsum inhabilitatum, vel alios: si enim indefinitè intelligatur de ipso inhabilitato, falsa est, ut patet ex dictis.

Neque ex hoc, quòd Rubricæ quædam sint solum directivæ, licet inferre: *ergo pro arbitrio omitti possunt.* Facile enim responderetur, istam illationem, pro ut proponitur, nullam esse. Nam etiam consilium, & directionem, ad actum aliquid, quoad substantiam præceptum, decenter, ac decorè præstandum (præsertim ubi agitur de Dei cultu, ac exemplo devotionis non tantum in se, sed etiam alijs excitandæ) pro libitu sæpius, & ut plurimum, aut semper, prætermittere, vel rejicere, sonat quendam contemptum vel personæ, quæ dirigit, vel rei per directionem intentæ, quod vix unquam caret peccato, si fiat, præsertim ex socordia, quæ apud Juristas est contemptus juris per eum, qui scit, L. 1. ff. de Feriis; sic Pereyra cit. Gavantus p. 3. in thesauro sacr. Rit. tit. 11. n. 13. id, quod magis urgeret, si accederet contemptus legis, de quo à n. 1236.

Ex hoc confirmari potest, quod dixi- 1319.
n. 1316. non omnes Rubricas esse præceptivas, sed dari quasdam merè directivas. Nam postquam Gavantus cit. cod. tit. à n. 1. enumerasset aliquot casus, in quibus vult Rubricas esse graviter præceptivas (ut sunt illæ. 1. in quibus habetur hæc vox *gravissimè, vel graviter peccat,* quæ

quæ verba haberi septies ait, cum de defectibus Missæ agitur. 2. quando materia Rubricæ pertinet ad integritatem Sacramenti, vel Sacrificij, 3. in quibus concordant Doctores esse de re gravi. 4. in quibus agitur de Missis conventualibus, seu Principalibus Ecclesiarum Cathedralium. 5. de quibus est disceptatio inter Doctores. 6. quæ sunt de duplici Missa in ferijs quadrag. &c.) subjungit n. 13. *reliquas esse directivas tantum*, non tamen sæpiti, aut perpetuò negligendas; quia saperet contemptum; ergo & Gavantus agnoscit aliquas esse directivas tantum, atque aded non omnes præceptivas. Et quamvis eas etiam (*de quibus est disceptatio inter Doctores, an sint præceptiva, vel directiva?*) n. 5. numeret inter præceptivas, quia Pius V. & Clemens VIII. præcipiunt in Bulla, *ut juxta formam in novo Missali traditam celebretur Missa*: subjungit tamen: dictos summos Pontifices (licet controversa sint inter Doctores, ejusmodi sunt de matutino, & laudibus ante missam; de 3. mappis, de luminaribus cereis) prædicta potiùs in suis Rubricis approbasse, *tanquam tutiora*; quod non sonat *præceptum*. Unde etiam Suarez cit. tom. 3. in 3. p. D. Thomæ, D. 82. sect. 1. docet, nullam esse obligationem vel ex lege scripta, vel etiam non scripta, recitanda matutinum priùs, quàm quis privatim, aut solenniter celebret, saltem loquendò de officij divini recitatione privata.

1320. Accedit, quòd multæ Rubricæ in diversis Regionibus non sint usu receptæ, ut expressè notat Franc. Zypæus in *Respons. de jure Canonico*, l. 3. de *vita*, & *honest. Cler.* à n. 11. multæ usu contrario abrogatæ, ut constat de Rubrica, quoad purificationem post sumptionem calicis, quam multi faciunt in vino, & aqua; alij in solo vino; alij in sola aqua &c. multæ in Breviarijs, & Missalibus, propter constantem Ecclesiæ stylum permittantur etiamnum, licet causa, propter quam, jam venerit in desuetudinem. Tales sunt Rubricæ, quæ conditæ sunt ex suppositione legis, quæ olim erat, diebus, ubi urget præceptum audiendi missam, hanc audiendi in Parochia. Nam huic legi jam derogat constans, totòque propemodum orbe Christiano recepta contraria consue-

Tom. I.

tudo, ut notat Cabasutius *de notitia Conciliorum S. Ecclesiæ*, ubi de Concilio Nannetensi in fine. Talis pariter Rubrica est de Vesperis in quadragesima dicendis ante cænam. Nam, ut notat Cabasutius cit. in *Concilio Turonico*. 2. pag. 401. *olim in quadragesima sumebatur cæna post solis occasum*. Unde ne vesperæ differerentur in noctem, ordinatum erat, ut essent ante cænam; sic Cardinalis de Lugo. Similiter illam Rubricam in Missali, de præparatione Sacerdotis celebraturi, qua dicitur: *matutinò cum laudibus absolutò, orationi aliquantulum vacet: & orationes inferiùs postas pro temporis opportunitate dicat*, ne quidem obligationem sub veniali continere, sed tantum decentiam indicari, docet P. Ilfing in *Theol. pract.* tr. 5. D. 1. n. 36. §. *nihilominus*. Multæ denique sunt, quæ non utuntur ullis verbis præceptivis, sed mera directione, ad securè, ac decenter agendum ministerium.

Præter hæc not. 1. ex eo, quòd plures 1321. Authores dicant, esse sub obligatione in functionibus Ecclesiasticis hunc, vel illum ordinem servandi ex consuetudine jam inducta, v. g. à Sacerdote priùs orandi matutinum officij divini, quàm celebretur missa, non statim judicandum, in re dari talem obligationem conscientiæ, ut fiat cum tali caremonia, vel ritu, ut rectè observat Suarez cit. *Disp.* 82. *sect.* 1. dicens, in hoc casu rectè usurpari testimonium Navarri in c. *Placuit*, *dist.* 6. n. 186. dicentis: non esse credendum multis Authoribus, asserentibus aliquam consuetudinem, nisi ab eis probetur.

Not. 2. quando Pius V. in sua constitutione: *quo primum tempore*, præfixa statim in principio Missalis, mandat, & strictè omnibus, & singulis in virtute S. obedientiæ præcipit, ut missam juxta ritum, modum, ac normam, quæ per Missale hoc à nobis nunc traditur, decantent, ac legant; intelligendum esse seclusis privilegijs; ubi tamen, qui illis gaudent, tenebuntur servata proportione ea dicere, quæ in Missali sibi permissò continentur; ita Suarez cit. tom. 3. D. 83. *sect.* 3. *conclus.* 1. Pro hujus explicatione not. 3. *caremoniam* esse vocem Græcam, & significare hinc *ritum*, hoc est, modum, vel circumstantiam Sacrificij, præscriptam in Missali;

O o 2

sic

sic Gobat *tr. 3. in Theol. experimentalis n. 734.* Ex ritibus autem, seu ijs, quæ in celebratione missæ concurrunt, ad ejus debitam celebrationem, quædam sunt *verba*, & quædam *facta*. Verba sunt, *varia prolatio orationum, lectionum, &c. facta, actiones cæremoniosæ, ut sunt genuflexiones, gestus manuum &c.* hæc enim veniunt inter cætera, nomine ritus celebrandi missam; sic Reginaldus in *praxi, l. 29. n. 206.*

1323. Not. 4. aliud esse *mutilare ordinem missæ*, omittendô aliquid eorum, quæ dicenda sunt: aliud verò *dicere missam alterius diei*, seu de alia re, quàm in Missali præscribatur. In posteriori mutatione non semper est culpa, dummodo in ea missa, quæ dicitur, integer ritus servetur; quia tunc reverâ in rigore non præmittitur ritus dicendi missam: neque videtur esse latum præceptum propriè & in rigore de missa dicenda, de feria aut festo: nam, cum Sacerdos absolutè non teneatur hodie, v. g. missam dicere, non est, cur obligetur ad dicendam *hanc determinatè*, si missam vult dicere: quamvis enim non repugnet hujusmodi obligatio, tamen in præsentis, neque ostendi potest, neque est ulla sufficiens necessitas, & causa illius; ita Suarez *cit.*

1324. Dices: Sacerdotes, & hi, qui tenentur ad horas Canonicas, obligantur ad dicendum singulis diebus illud Officium, quod pro unoquoque assignatur; ergo idem erit de Missa. R. esse magnam differentiam inter Missam, & divinum Officium: nam *ad hoc dicendum*, tenentur Sacerdotes: & ideo mirum non est, quòd obligentur ad dicendum singulis diebus illud Officium, quod pro unoquoque assignatur: in missa verò non ita est. Et hoc confirmat consuetudo: nam sine scrupulo solet hoc fieri, etiam à viris timoratis, & doctis. Hoc tamen intelligendum est in missis privatis, quæ propriò arbitriò voluntariè dicuntur; nam in missis solemnibus, quæ dicuntur in Parochijs, vel Ecclesijs conventualibus, major erit obligatio dicendi missam diei, juxta præscriptum Missalis ordinem: arg. c. *quidam, &c. cum creatura, de celebratione missæ*; ita Suarez *cit.* qui tamen addit, esse optimi consilij, neque in hoc præmittere Missalis ordinem.

Præter hoc not. 5. quamvis, ut dictum est, non sit sub obligatione, dicere missam certo die præscriptam, sed posse dici aliam ab eo, qui tali die non tenetur celebrare; debere tamen limitari. 1. ut non procedat, si tali die celebrare talem missam, v. g. *de Requiem*, vel votivam, sit specialiter prohibitum. 2. debere intelligi, ut si dicat missam aliam ab ea, quæ illi diei præscripta est, nihilominus proprium illius missæ, quam dicit, ritum observare teneatur.

Not. 6. in priori defectu, qui est per omissionem *alicujus partis* pertinentis ad integrum ritum missæ, semper intercedere aliquam culpam, nisi vel ob inadvertentiam naturalem, & involuntariam excusetur; vel materia sit ad eò levis, & tam rationabilis causa intercedat illam omittendi, ut prudenter judicetur ad omittendum sufficiens; ita Suarez *cit. §. in quo*; cujus ratio est, quia, ut constat ex constituto Pij V. de qua *n. 1322.* totus ritus missæ, hoc est, totum, quod in ea præscribitur dicendum, est sub obligatione.

Quæstio est, an, ut aliqui volunt, sit mortale, in Canone vel unicum verbum omittere? Respondet Suarez *cit. Non video*, inquit, *cur in his etiam ex levitate materia non possit veniale peccatum intercedere*, sicut in alijs præceptis religionis, voti v. g. & similibus. Deinde etiam in his defectus ille potest intervenire ex indeliberatione, quæ excusat à mortali; vel inadvertentia, vel indeliberatione totali, quæ excusat ab omni peccato; ergo etiam poterit ex levitate materiæ, esse veniale peccatum: ut si v. g. unum vel aliud nomen alicujus Sancti omittatur: vel, si tempore Paschali v. g. omittantur ea, quæ interponenda sunt in oratione (*communicantes*) vel in oratione (*Hanc igitur oblationem*) rationem reddit, quia sunt aliquæ partes, vel orationes, non simpliciter necessariæ ad usitatam missæ integritatem, ut v. g. *Symbolum*, aut quòd dicantur in collectis *una*, vel *duæ* commemorationes, vel orationes, & harum partium omissio facilius potest à culpa mortali excusari, quia reverâ non propriè mutilatur tunc missa, vel sacra actio: & ideo etiam accidere potest: ut, si ex aliqua urgente causa aliquid hujusmodi sine irreverentia omittatur, nulla propterea culpa incurritur; sic ille.

Si

1328. Si quæras, an si quis ex oblivione naturali aliquid in Missa omittat, v. g. *Gloria*, aut *Credo*; postquam verò aliquantulum progressus est, recordetur, an, inquam, debeat repetere, quæ omisit? Respondetur, regulariter non esse necessarium, ut notat Sylvester V. *Missæ*, l. 9. §. 5. 4. & 5. quia moraliter id non potest fieri cominodè, & omnia, quæ in Missa dicuntur, ita sunt ordinata, ut variato ordine, & extra propria loca (ut ita dicam) constituta, non rectè cohæreant; supponimus autem, ea, quæ omittuntur, non esse de substantia Sacrificij: nam, si hujusmodi sunt, semper sunt repetenda.

1329. Si autem quæras, an peccet Sacerdos, qui *ex propria devotione* addit novas aliquas preces, aut verba, præter illa, quæ juxta ritum Ecclesiæ præscripta sunt? affirmandum est *ex cit. constitut.* Pij V. ibi: mandantes, & strictè omnibus, & singulis in virtute sanctæ obedientiæ præcipientes subdit: ne in Missæ celebratione alias cæremonias, vel preces, quàm quæ in hoc Missali continentur, *addere, vel recitare præsumat.* Secundò ex *Trid. sess. 22. c. de observandis in celeb. Missæ.* ubi post verba præcepti, illa subdit: *Næve ritus alios, aut alias cæremonias, & preces in Missarum celebratione adhibeant, præter eas, quæ ab Ecclesia probatæ, ac frequente, & laudabili usu receptæ fuerint.* Ex quo deducitur, Sacerdotem obligari in conscientia observare omnia, quæ ad ritum celebrandi missam, rubricis præscribuntur; hoc enim Pius V. mandat *in virtute sanctæ obedientiæ*, ut habetur in bulla præfixa Missali. Et quamvis obligatio hæc non sit *ex vi rubricarum*, cum aliquæ tantum sint directivæ, ut supra diximus: *est tamen ex præcepto* Pij V. *vi cit. Brevis.* Hinc, etsi dicendum sit, esse contra ritum celebrandi Sacrum, ijs, quæ *verbis* aguntur, in Missa, aliquid addere, quod non est præscriptum, ut præscribit Pius V. in præfata Bulla, & *Trid. sess. 22. decreto, de observand. & omittend. in celeb. missæ, & docet Reginald. n. 209.* Tambur. *de miss. l. 2. c. 5. §. 3. n. 1.* observandum tamen, hoc tantum procedere, si quid additur, animò *novi ritus*; sic Reginaldus *cit.*

1330. Et quamvis ejusmodi *additio regulariter* sit peccatum grave, si fiat animo *novi ritus*; secus tamen tantum est veniale

regulariter, Reginaldus *cit. n. 210.* & Tamburinus *cit. §. 3. n. 21.* quia peccatum commissionis est regulariter grave, si præceptum grave sit, & periculum superstitionis: advertendum porro illam omissionem cæremoniarum, vel rituum, *gravem* censeri, quæ est proximè accedens *ad substantiales*, quibus consecratio perficitur; talis est mistio aquæ, fractio hostiæ consecratæ, immissio particulæ in calicem, panis azymus, elevatio hostiæ, & calicis; Reginaldus *n. 211.* his positis:

Deducitur. 1. si quis sciat, se *regulariter* non posse servare ritum *proximè accedentem ad consecrationem*, non posse celebrare licitè, publicè. 1. propter scandalum. 2. quia seclusa necessitate præceptum Pij est in possessione; sic Tambur. *cit. l. 2. c. 6. §. 2. n. 28.* cum Suarez *ibid.* Secus autem privatim, & si cæremonia sit levis; sic Tamburinus *cit.* quia tunc lex ad summum parit obligationem levem, à qua excusat ratio justa. Unde, quando Musici sub sacro cantatò v. g. *Credo*, nimis longum faciunt, posse Sacerdotem interim orare aliquid, v. g. rosarium, parvas horas, &c. etiam citra veniale, tenet Gobat *tr. 3. in exper. n. 753.* contra Tamburinum *l. 2. c. 5. §. 3. n. 2.* qui damnat peccati venialis Sacerdotem, cum, etiam ut persona privata, orat v. g. *Pater & Ave*; quia jam addit aliquid, quod non est in missa. Verum nihil addit verbis *missæ*; hoc autem solum vetatur; aliàs etiam omne vocale, & tacitum suspirium esset veniale, cum Sacerdoti nihil incumbit dicendum; ita etiam Tannerus *l. 4. in 3. p. D. 5. q. 10. n. 15.*

Si quæras, an, cum ante sumptionem hostiæ, Christum manibus Sacerdos tenet, licitè aliquid oret? negat Dicastillo *de Sacr. tom. 1. tr. 5. D. 4. d. 13. n. 269.* quem refert, nec improbat Diana *p. 10. tr. 12. n. 11.* quia addere novam cæremoniam est illicitum; sed hic fit; ergo: probatur, quia sumere tempus orandi oratione non præscripta, extra tempus præscriptum est novum; (nam pro tribus solum temporibus, in duplici nimirum memento, & post hostiæ sumptionem, aliquid non præscriptum in missa, orare conceditur) ergo qui facit quartum ante sumptionem, facit novum. Sed rectius affirmatur cum Gobat *tr. 3. n. 756.* quia facere illam moram nulli-

nullibi est prohibitum; tria tempora sunt legis; sed ibi etiam orare non est legis ventantis. Et ratio videtur tum ex praxi, tum ex fine, ut quis Deo, quem manibus tenet, tunc specialius sua commendat.

1333. Quæri etiam potest, an in missa votiva v. g. ad S. Xaverium, post nomen *S. Francisci*, licet addatur cognomen *Xaverij*? hic enim Ecclesiæ verbis quid adderetur. Ratio dubitandi est, quia post Pium V. non permittitur, quod olim quidam solebant addere in Gloria: *quoniam tu solus Sanctus* (Mariam sanctificans) *tu solus Dominus* (Mariam gubernans) *tu solus altissimus* (Mariam coronans) Gavantus p. 1. tit. 8. lit. 2. Gobat tr. 3. n. 732. Secundo, quia consuetudini Ecclesiæ opponitur hic modus. 3. quia videtur indecens addere nomen simile, patriæ, generis, &c. 4. quia Pius V. nihil voluit addi, &c. Sed probabilius est oppositum; sic Quintannaduen. tr. 7. sing. 38. n. 12. qui addit non solum licere, sed quandoque etiam expedire. 1. quia id fecit ipsa Ecclesia de S. Joanne Evangelista, ponens in oratione: *Apostoli & Evangelistæ*; de S. Joanne Baptista ponens *ly Præcursoris*; de Joanne Chryostomo: *Joannis Chryostomi*; de S. Joanne Gualberto ponens: *Joannis Gualberti*; de Joanne & Paulo MM. quem distinguit ex Socio. 2. quia non est indecens ponere patriam, cum non sit necessarium, ut omnia ibi posita sint ex sacra Scriptura; cum in Gradual. de S. Francisco Assisio, S. Martino Episcopo, S. Joachimo quædam ponantur ex eorum vitis. 3. quia expedit, ut audientes nôrint, de quo celebratur; & sic fecisse Episcopum Pacensem in publico Sacrificio de S. Ignatio beatificato, testatur Quintannaduen. n. 6. fuit autem Episcopus ille Vir doctissimus, & 12. annis Romæ Auditor Rotæ; qui quæsitus, cur id fecerit, respondit se id scienter fecisse, Romæque id circa alios Sanctos fuisse resolutum, id licere de cognominibus addendis.

ARTICULUS VI.

De reliquis spectantibus ad materiam de legibus.

1334. Cum plura sint, de quibus ambigitur, an vel habeant vim legis? vel saltem

aliqua ratione ad illam reducantur? ideo quæstio 1. est, an declarationes Congregationis Cardinalium pro dubijs Tridentini habeant vim legis Ecclesiasticæ? R. negativam esse probabiliorem, saltem, antequam sunt debite promulgatæ, cujus ratio constat ex dict. à n. 915. 920. & 1020. Deinde licet sint publicatæ, si non producantur in forma authentica, de qua n. 923. Ratio est, qui si haberent vim legis, foret ex eo, quod illis concessione Papæ competeret facultas authenticè interpretandi decreta Tridentini in his, quæ de morum reformatione, & similibus, humano duntaxat jure constituta, & ambigua sunt, ut tenent Patroni sententiæ contrariæ secundum dicta à n. 918. sed probabilius est, hanc facultatem illis non competere ulla concessione Papæ per dicta tum n. 925. & seq. tum à n. 923. ergo. Tribuitur tamen illis magna autoritas intra lineam interpretationis doctrinalis per n. 915. iisdem præsertim, quæ in Tridentino post ejus decreta sub Tit. *Declarationes Cardinalium*, impressæ sunt, propter rationem, quam pro autoritate glossæ afferimus à n. 1340. Ubi autem Pontificis confirmatione speciali roboratæ in authentica forma producantur, omnino vim legis obtinere, concedimus n. 927.

Not. præterea, ex hoc, quod prohibeantur, vel actu prohibiti sint libri eorum, qui varias Cardinalium declarationes in unum Codicem complexas referunt, non derogari declarationibus quoad vim, quæ habent à suis Authoribus, à quibus re ipsa prodierant. Tota enim ratio ejus prohibitionis in eo stat, quod declarationibus, re ipsa factis, commisceantur complures, quæ vel non prodiderunt à sacra Congregatione, vel saltem non sub illis terminis, quibus à tali Authore referuntur. Et quoniam in eo declarationum cumulo, quem ejusmodi collectores continent, non facile verum à falso distingui potest, unde non raro pro eadem quæstione declarationes planè oppositas afferri contingit, errore potius, quam fructu debitæ resolutionis, merito prohibitæ sunt ejusmodi collectiones.

Not. 2. ut declarationes Cardinalium obtineant vim legis, consequenter dicantur sufficienter publicatæ, non esse satis, quod tantum fiat per Breve Pontificis, vel per epistolam Cardinalis cujusdam sigillò munitam,

munitam, aut per monitorium, vel transumptum Authenticum. Nam interpretatio habens vim legis debet eodem modo promulgari, quo quælibet alia lex; sic Castropalaus P. I. D. 5. p. 3. §. 3. n. 2. Suarez l. 6. de legib. c. 1. n. 3. Sales D. 12. f. 1. n. 8. & D. 21. f. 12.

1337. Quæstio est 2. quam vim habeant decisiones Rotæ Romanæ? de quibus egimus alibi. R. quòd non habeant vim legis propriè dictæ; & reprobari possint extra Curiam, in qua sola faciunt jus instar styli; Et ratio est, quia potestas decidendi causas non est potestas legislativa, sed solùm definitiva causæ inter litigantes; sed decisio causæ non habet vim legis, ut constat ex n. 460. etiamsi procedat ab ipso Principe; ergo.

1338. Quæstio est 3. quam vim habeat stylus Romanæ Curia? R. quòd non habeat vim legis, nec reduci possit ad consuetudinem juris, quæ alios obliget, quàm ipsos Curiales, ex n. 1659. nisi sit stabilis, inconcussus, & specialiter à Summo Pontifice confirmatus; secus enim non inducit necessitatem alijs Judicibus, & Tribunalibus extra Curiam illum sequendi, vel servandi, de quo V. dicenda à n. 1467.

1339. Præter hæc not. ad quæstionem, quæ sit vis traditionum? constare ex n. 1651. quæ regularum Cancellaria Apostolica? ex n. 1660. & seqq. quæ decisionum Rotæ? n. 1662. quæ palearum? ex n. 71. quæ constitutionum Pontificum extra corpus juris? ex n. 61. quæ vis in sit decreto Gratiani? ex n. 69. quæ legibus & dictis SS. Patrum repertis in eo? ex n. 69. quæ decretis Conciliorum particularium? ex n. 57. quæ libro septimo decretalium? ex n. 68. quando liceat uti epichia? à n. 48. & 934.

1340. Not. 2. ad quæstionem, quæ sit auctoritas glossæ, communiter responderi cum Bartolo L. ut vim, ff. de just. & jure, n. 8. quòd auctoritas glossæ opinioni communi prævaleat. Verùm, licet magna, & (si cætera paria sint) major sit glossæ, quàm alterius Doctoris auctoritas (cùm digna judicata fuerit, ut ad canonis, seu legis declarationem in juris corpore poneretur) nulla tamen glossæ ratio habenda est, contra quam alij plerique Doctores sentiunt, ejusque doctrinam per jura, & rationes reprobant. Qua de re videri potest Zasius

singular. respons. cap. 7. quem refert, & sequitur Gail lib. 1. observat. pract. observ. 153. n. 7. & 8. reprehendens eos, qui ab uno homine, videlicet Accursio, sæpenu-mero lapsi, constitutionis intellectuna pendere existimant, æquitate, literâ, & naturâ ejus posthabitis.

Not. 3. glossam inaniter allegari absque textu, si habeatur ipsum jus expressum, ut notat Gail cit. n. 8. nam seorsim à jure non habet potestatem condendi, sed tantum declarandi jus doctrinaliter; id, quod etiam dicendum, ubi cumulantur Authores, omisso jure, vel ratione, in qua fundant doctrinam suam. Nam sine hac, præter præsumptionem, quæ illis favet (quando sunt omni exceptione majores, & passim recepti) quòd procedant ex ratione, vel jure legitimo, nihil operantur. Cæterum si glossa plures opiniones referat, censenda est approbare postremam, nisi aliud ex verbis colligi possit; quod etiam de aliorum Doctorum scriptis sentiendum; sic Felinus in c. 1. de Constitut. n. 55. Layman ibid. n. 21.

Not. 4. neminem posse ferre legem 1342. Communitati, nisi, qui supremam in eam habet jurisdictionem, vel is suam potestatem commiserit. Nam in tantum competit alicui potestas inducendi obligationem legis, in quantum competit ei potestas gubernandi communitatem in ejus bonum; at potestas gubernandi in tantum competit alicui, in quantum illi competit jurisdictio; ergo. Ex hoc sequitur. 1. quòd is, cui competit jurisdictio solùm subordinata, eam duntaxat potestatem habeat (quoad vim inducendi legem) quam, ac quantam ei Superior commiserit. Sequitur. 2. eum, qui nullam jurisdictionem habet, sed tantum dominium, non posse ferre ullam legem (hoc enim supponit jurisdictionem gubernativam communitatis politicæ ex n. 99. & 484.) sed tantum præcepta particularia, nisi aliunde illud habeat ex privilegio, consuetudine legitima, præscriptione, vel Principis indulto; prout habent quædam communitates, quæ dicuntur Municipales, seu jure suo viventes. Nam apud Juristas teste Pereyra in Elucidar. n. 300. municipium est civitas; & municipes sunt cives cujusque civitatis, L. 1. ff. ad leg. Juliam, de amb. Hinc etiam taliu locorum statuta, jura municipalia dicuntur, nimirum particulares

ticulares cujusque civitatis leges. Unde Azor *p. 1. lib. 5. c. 1. q. 3.* cum alijs, quos tacitis nominibus refert, nec impugnat, & Suarez *de leg. l. 5. c. 1. n. 7.* discrimen ponit inter *legem & statutum*, quod *lex* sit Principis supremi, v. g. Imperatoris, Regis, & Romani Pontificis, aut totius populi constitutio; *statutum* verò sit inferiorum Principum, aut civitatum, aut populorum, in Principis potestate, & ditione dependentium.

1343. Not. 5. qualiter diximus Legislatorem obligari, vel non obligari legibus à se conditis, de quo egimus à n. 551. ac ab ijs exemptum esse quoad vim coactivam, seu quoad pœnam, & suò etiam modò quoad vim directivam, ut ibidem exposuimus, taliter etiam Legislatoris Uxorem, ejus beneficiò, censi exemptam per *L. Princeps, ff. de legibus*, cum communi consensu Doctorum.

1344. Not. 6. cùm in ferenda lege positiva potissimùm attendatur ad ea, *quæ communiter sunt*, ut dicitur *L. Nam ad ea, ff. de legib.* & usus rationis (sine quo quis lege ligari nequit) saltem perfectus, communiter non contingat ante septimùm ætatis annum: consequens esse, ante hoc tempus pueros, & puellas nulli legi positivæ humanæ subiacere quoad culpam, præsertim quando materia legis requirit majorem maturitatem, cujusmodi est lex confessionis, & communionis, quæ reverà requirit eam judicij discretionem, ut moraliter etiam completò septenniò, perquam rarò in pueris reperiat.

1345. Not. 7. cùm in *c. Translato 3. de Constitut.* junctà rubricà, dicitur, *quod de uno connexorum statuitur, ad alia quoque connexa extendi debere*, ut illud summat Jo. an. Andreas; vel quòd *connexorum idem sit judicium*, ut vult Felinus in *dict. c. 3. n. 6.* intelligendum de connexis inseparabiliter juxta *n. 1001.* vel cùm aliàs dispositio nec in principali utilis foret *ex n. 944.* qua regula sic intellecta.

1346. Sequitur 1. Mandatarium agendò ea, quæ mandato inseparabiliter connexa sunt, non excedere fines mandati. Commissio enim, facta quoad unum, porrigitur necessariò ad inseparabiliter connexa; cùm salvari nequeat connexio sublatò terminò; sic Andr. Gail *l. 1. observat. 35. in edit. noviss.* Sequitur 2. dispensationem

uni concessam pro certo casu, quantumvis aliàs odiosa sit *ex n. cit.* extendi ad omnia inseparabiliter connexa, ac ea, sine quibus ejus concessio in executione foret inutilis; sic Navarrus *consil. 3. de rescript. edit. 2.*

Sequitur 3. jurisdictionem alicui concessam exerceri posse in omnibus accessorijs, & connexis juxta *dict. regul. in n. 1345.* & habetur etiam in *c. Præterea, 5. de offic. delegat. l. 2. ff. de jurisdic. omnium Judic.* ratio est eadem, quia aliàs concessio careret effectu, contra *n. 944.* Sequitur 4. communi regulæ, quòd *casus omissus maneat in dispositione juris communis*, non esse locum in connexis. Ratio est *ex n. cit.* Si enim procederet etiam in connexis, dispositio de connexo (cùm non stet sine terminò) frustaretur effectu, quod est absurdum; sic Felinus in *cit. c. 3. n. 6.* & Gail *cit. observat. 35.*

Not. 8. quando Layman in *cit. c. 3. n. 5.* cum satis communi docet, extensionem legis *comprehensivam*, non tantùm favorabilis, sed etiam odiosæ, & pœnalis, ob adequatæ rationis similitudinem, seu identitatem, tam extra, quàm intra judicium, rectè fieri posse, ac debere, non procedere sic indefinitè, & universaliter, ut constat ex *dict. à n. 977.* quia ratio adequata potest à Legislatore intendi *non indefinitè*, ac universaliter, sed solum in quantum servit pro præsentì casu, de quo ex tali ratione disponit, cuius ratio ulterior est *ex n. 978.* Not. 9. *condere legem, aut facere statutum esse actum jurisdictionis*; sic Baldus in *L. ult. ff. de jurisdic. omnium Jud.* Hinc carentes jurisdictione, leges condere, aut statuta facere non valent. Qui verò operantur ex potestate solum delegata, & alteri subordinata, id possunt duntaxat secundùm modum, & terminos jurisdictionis sibi datæ. Not. 10. pœnam privationis latam propter alicujus *contumaciam, non expressa ejus perpetuitate*, dependere à contumacia sic, ut ea cessante, etiam illa cesset; ratio sumitur ex *c. Ex literis, 11. de Constitut.* ibi: *cùm tam juris Canonici, quàm nostri moris sit, ut is, qui propter contumaciam communionis privatur, cùm satisfactionem congruam exhibuerit, restitutionem obtineat*; excipe, nisi transeat in *specificum delictum* etiam post repetitam comminationem, ut si Clericus sic contumaciter

maciter residentiam recuset; tunc enim privatio est absolute poena, & perpetua, ut colligitur ex c. *ex parte*, de Cleric. non resident. Not. 11. si poena alicui absolute statuatur, non ob contumaciam, sed aliud delictum, non adjecto tempore durationis, cenferi perpetuam, dum restituatur, ut notat glossa in cit. c. *Ex literis*, 11. V. *in perpetuum*; Abbas ibid. n. 10. & alij, nisi solum interlocutoriè, extra iudicium, & causæ cognitionem à Magistratu imposita sit (v. g. *poena privationis administrationis, exercendi munus Advocati, opificis, &c.*) Nam tali casu non extenditur ultra tempus, quo Magistratus jurisdictionem retinet, per L. *ult. ff. de poenis*, junctâ gloss. V. *administrationis*. Not. 12. cum in L. 21. *ff. de legibus*, dicitur: *cum lex in præteritum aliquid indulget, in futurum vetat*, accipiendum esse de indulgentia, seu venia delicti, quæ à Principe fit criminosis; quin eadem extendatur ad illos, qui futuro tempore delinquent; ne scilicet præbeat ansam, & incitamentum impune delinquendi.

1349. Not. 13. si Princeps legi generaliter adjiciat clausulam (*non obstante quocunque statuto, aut consuetudine in contrarium*) cenferi debere, omnia esse sublata perinde, ac si in specie forent expressa. Quia cum Princeps in specie particularia statuta, & consuetudines scire non debeat, & communiter non possit, ea sublata volens per clausulam illam generalem perinde se

habere quoad illa cenferetur, si quæ sint contraria, ac si ea exprimeret; sic cum communi Gail l. 2. *observ. 18. n. 2.* Si autem ea damnet etiam *ut irrationabilia*, vel *tanquam bono communi noxia*, non tantum tollit præsentia, sed etiam impedit futura, ne legitime constitui possint, ut constat ex Authent. *Navigia*, C. de furtis, ubi prohibetur, ne bona naufragantium eripiantur, *sublata penitus omnium locorum consuetudine*.

Denique not. 14. casum *politicum* jure civili non decisum, debere judicari juxta legem Ecclesiasticam, si per eam decisus est, & e contra. Nam *sicut leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum Canonum instituta Principum constitutionibus adjuvantur* c. 1. *de novi oper. nuntiat.* quæ doctrina maxime locum habet in pertinentibus *ad ordinationem judicij*, ut dicitur c. 2. *de Arbitris*, in 6. Si autem in materia politica sibi contrarientur, quælibet servanda est in suo foro, nisi lex civilis foveret peccatum, aut ejus periculum. Et quamvis Judices Laici plerumque in rebus *temporalibus*, quantumvis *Ecclesiasticis*, & solum *spiritualibus annexivè* velint sibi competere judicium, & similes functiones, se fundantes, *quia sic jam habet praxis, & consuetudo*; revera tamen talis praxis (absque consensu Ecclesiæ) potius corruptela est, & consuetudo perversa, ut constabit ex tit. 4.

QUÆSTIO III.

In Titulum III. de Rescriptis.

1351. CUM non omnes casus, qui evenire possunt (hi enim innumeri sunt propter tot rerum circumstantias, quæ casum variant) constitutis legibus comprehendendi possint, ac per frequenter novi semper, & novi emergant, propter quod in dubijs, aut ambiguis per literas ab his, qui coram ejus voluntatem intelligere non valent, consulendus sit Princeps, ut quid in data quæstione agendum, vel omittendum sit; & is ad datam quæstionem rescribere soleat; ea responsio, in scriptis reddita, generatim *rescriptum* dicitur. Quia verò circa ejusmodi rescripta plurimæ frequenter dubitationes suboriri aut

Tom. I.

solent, aut possunt; ideo titulo de Constitutionibus, subjungitur iste, *de Rescriptis*, quæ aliquam constitutionum, seu legis speciem constituunt.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Rescriptum?

EX præmissis colligitur, *Rescriptum* in genere nihil aliud esse, quam responsum, literis mandatum, ad aliquam petitionem verbo vel scripto factam; ita Tolosan *de Rescript. n. 4. l. 1.* sed absolute, & strictè est *responsum Principis, Superiorem*

Pp

rem